

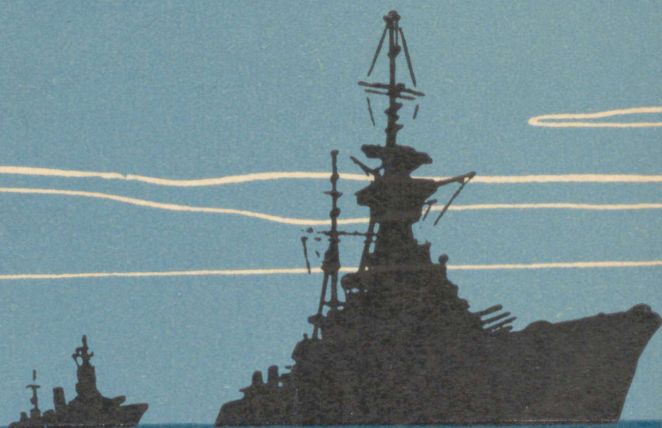
V. LUŠENKIN

LÄÄNEMERE

KALLASTELT

SÜÜRIA

RANNALE

V. LUŠENKIN
LÄÄNEMERE KALLASTELT
SÜÜRIA RANNALE

1111

V. LUŠENKIN

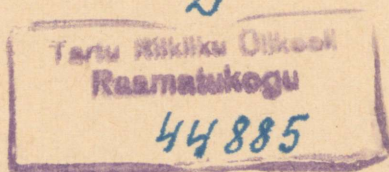
I JÄRGU KAPTEN

LÄÄNEMERE KALLASTELT
SÜÜRIA RANNALE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1959

Tõlkinud F. Lõpp
Kaane kujundanud G. Pant

2

AUTORILT

Meie kodumaa on tohutu suur mereriik. Kolme ookeani avanevat kaksteistkümmend merd uhuvad tema rannapiire, mis ulatuvad neljakümne seitsme tuhande kilomeetrini. Nõukogude riigil on oma merepiiride kaitseks ja oma riiklike huvide kindlustamiseks tugev, võimas ja võitmatu laevastik.

Täites partei ja rahva tahet, täiustavad Nõukogude relvastatud jõud pidevalt oma lahingulist meisterlikkust, olles alati valmis andma purustavat vastulööki igale agressorile, kes ainult söandab meie rahva rahulikku tööd segada. Olles nõukogude relvastatud jõudude lahutamatuks koostisosaks, tõstab sõjalaevastik pidevalt oma võitlusvõimet ja lahinguvalmidust.

Tohutult aitavad selleks kaasa välismaareisid.

Nõukogude laevad on kõigil ookeanidel ja maakera paljudel meredel sõitnud. Küllastades sõprusvisiitidega välissadamaid, viivad meie sõjalaevade meremehed endaga kaasa solidaarsuse võidukäigu aateid, siira ja südamliku sõpruse ning rahu soove kõigile rahvastele.

Nõukogude laevade välismaaretkedel on veel see eesmärk, et sõjalaevade meeskonnad kiiremini täiustaksid oma oskust valitseda ja käsitseda keerulist lahingutehnikat ja relvastust. Seoses kauakestva lahusolekuga oma baasidest mõjub õppus merel väga viljakalt laevade ekipaažidele. Retkedel omandavad ohvitserid, vanemad ja madrused niisuguseid omadusi, nagu vastupidavus ja füüsiline karastus, kohusetruudus ja valvsus, algatusvõime, vaprus ja otsustusvõime, harjumus tegutseda keerulises olukorras.

Selles brošüüris jutustab autor Punalipulise Baltimere Laevastiku laevadegrupi (mille koosseisus oli ristleja «Ždanov» ja eskaadri-miiniristleja «Svobodnõi») retkest Jugoslaaviasse ja Süüriasse, mis praegu moodustab Ühinenud Araabia Vabariigi Süüria piirkonna.

Rahu ja sõprus — see on nõukogude valitsuse, meie kommunistliku partei ja suure nõukogude rahva juhtlause. Kõige siirama, südamlikuma ja omakasupüüdmatu sõpruse viisid Balti laevastiku meremehed Jugoslaavia ja Süüria rahvastele. Sellest jutustabki autor käesolevas brošüüris.

KURSS — VAHEMERI

Enne reisi

Laeval ei olnud kellelgi aimugi, et ristleja «Ždanovi» meremeestel seisab ees kauakestev, raske, vastutusrikas, kuid samal ajal austav reis ümber Lääne-Euroopa, külla vennalikule Jugoslaavia rahvale. Juhtus see aga niimoodi.

Leningradi 250. aastapäeva auks korraldatavast mereväeparaadist Neeva jõel sõitis koos teiste lahingulaevadega osa võtma ka ristleja «Ždanov».

Legendaarse kangelaslinna juubelipidustustele kutsutud Jugoslaavia delegaadid külastasid ristlejat, tutvusid isikulise koosseisu elu-olu ja õppustega. Nende palvel sõitis «Ždanov» merele, kus ta demonstreeris õppustel madruste, vanemate ja ohvitseride lahingulist meisterlikkust.

Ristlejal vaimustas külalisi kõik: eeskujulik sõjaväeline kord kajutites ja võitluspostidel, meremeeste sõjamehelik rüht, reipus ja sõbralikkus, komandosillalt antavate käsude ja korralduste täitmine kellamehhanismi täpsusega, isikulise koosseisu organiseeritus, tema tegevuse kooskõlastatus ja väledus keerulistes olukordades, ekipaaži julgus ja leidlikkus raskete ülesannete lahendamisel.

Balti laevastiku meremehed oleksid nagu iga oma toiminguga tahtnud öelda: me oleme alati valmis kalli kodumaa kaitseks, me ei säästa elu, et ausalt ja väärικalt kaitsta nõukogude rahva sõltumatust ja õnne.

Jugoslaavia külalised olid eriti vaimustatud suurtükiväelaste meisterlikkusest. Teise järgu vanema, klassispetsialist Drozdi suurtükimeeskond tabas märklaua esimese korraga. Vanem oli kõik oma alluvad õpetanud osavalt tulistama. Eriti paistis silma sihtur, vanemmadrus Govorkov.

Delegatsioon õnnitles «Ždanovi» meeskonda eeskujuliku väljaõppe puhul ja tegi ristlejale ettepaneku teha sõprusvisiit Jugoslaaviasse.

Nõukogude valitsus, juhindudes püüdest kindlustada

nõukogude rahva vennalikke ja sõbralikke suhteid Jugoslaavia rahvaga, rahuldas selle palve. Ristleja «Ždanovi» ja eskaadri-miiniristleja «Svobodnoi» meeskonnad hakkasid retkeks ette valmistuma.

Baltiiskist on üle nelja tuhande miili Aadria mere ääres asuva Jugoslaavia sadama Splitini. Tuli ületada igavesti rahutu Põhjameri, oma välise tuulevaikuse poolest petlik Inglise kanal, raevune Biskaia laht, Atlandi ookeani tugevasti õõtsuv rind, ja alles siis, läbi Gibraltari väina, siirduda Vahemere taevassinistele voogudele.

Ja veel üks asjaolu. Need laevad polnud veel kunagi võõrastes vetes sõitnud, meeskondade enamiku moodustasid noored, alles vilumata meremehed. Lõpuks — Nõukogude laevadegrupi kurss viis läbi vete, kus võimutsevad meile vaenulikud NATO jõud. Kõiki neid ja veel muidki tegureid tuli kaaluda ja arvesse võtta.

Isikuline koosseis, alates komandörist ja lõpetades kiilruumimadrusega, töötas sõna tõsisel mõttes ööd ja päevad. Peamine raskus lasus elektromehaanilisel lahinguüksusel. Teeloleku kestel polnud ette nähtud randumist välismaistes sadamates. Turbiinitöölised, katlamasinistid, kiilruumimehed ja elektrikud pidid materiaalosa nii ette valmistama, et see tagaks komandörile ka kõige ootamatuma manööverduse, iga mõeldava käigurežiimi. Peale selle tuli arvesse võtta, et tehnilisi vahendeid kasutatakse sõidul suure soolasusega meredes ja kõrge temperatuuriga poorditaguses vees. Seepärast kontrolliti ning puhastati hoolikalt kõiki mehhanisme ja agregaatte, samas teostati ka vajalik remont. Retkeks eeskujuliku ettevalmistuse eest peetava võistluse vaim ja teadlikkus suurest vastutusest eelseisva küllasõidu edukuse eest kahekordistasid meremeeste jõudu, aitasid teha ühe päeva või ööga seda, mida harilikus argipäevases olukorras tehti nädalaga.

Palju askeldamist oli ka teistel. Rooliruhvis asuvale tuntud Läänemere kaardile kleebiti juurde järjest uusi lehti. Neid mööda kulges üha kaugemale tüürimehe poolt märgitud eelseisva merereisi kursijoon. Palju keerukaid tehteid ja ülipeeneid arvestusi peitub selles joones. Faarvaterid ja sügavused, vool ja triiv — kõik on tüürimehe arvestustesse lükitud ning roolikaardi koostamisel arvesse võetud. Kuid vool on väinades eri aastaagadel erinev, triiv sõltub tuule suunast ja tugevusest. Ja kõike seda peab tüürimees ette nägema ning hästi tundma.

Või niisugune fakt. Poola Rahvavabariigi, Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Saksa Föderatiivse Vabariigi vetes on boidele või tähistele paigutatavate mastitipumärkide kuju, mis piirab laevasõiduohlikku kohta idast või läänest, otse vastupidine sellele, mis on tarvitusel Nõukogude vetes. Kui tüürimees jätab arvesse võtmata kas või ühegi niisuguse meremärgi, võib laev hätta sattuda. Samuti erinevad ujumärgid Taani ja Rootsi vetes meie kodumaisetes vetes kasutusel olevaist.

Kaartide abil õppisid tüürimehed hoolikalt tundma kogu marsruuti: ranna- ja ujumajakate tulede iseärasusi, mis-sugustel laevasõiduteedel on välislaevade liiklus kõige intensiivsem jne.

Signalistid treenisid rahvusvahelise signaalidekogu vastuvõttu ja üleandmist kiiruse peale; radistid õppisid tundma laeva raadiojaamade võimalikku töörežiimi suur-tel kaugustel. Pootsmanikomando eesotsas ristleja pea-pootsmani, peavanem Patškoviga värvis ristleja uuesti üle terasekarvaliseks, andes ristlejale piduliku ilme; kõik kinnitati retkele vastavalt. Laeva suurtükiväelased kont-rollisid veel kord läbi kõik suurtükid. Laevarätsepad olid tööga äärmiselt üle koormatud: meremeeste vormirõivas-tust tuli kohendada, et igaühe väljanägemine oleks korra-lik, kaunis ja reibas.

Kogu merereisi kestuse ajaks võeti kaasa toiduainete-varud, vett ja muud moonu.

... 1957. aasta 31. augusti hommikul läksid laevad välis-reidile. Kaldalasuvad postid tõstsid lippsignaali:

«Õnnelikku merereisi!»

Kõlavad tuttavad komandosõnad: Pakimadrused pakile, tekimadrused — tekile!»

Kell 19.00 hiivasid laevad ankru. Nägemiseni, kodumaa! Kaua ei saa me näha sinu majakate tuld. Ees seisab kauge teekond Läänemerest Vahemerre, Aadria päikesepaisteli-sele rannale, Jugoslaavia sadamasse Splitti. Laeva ahtri taga kobrutavad tumerohelised Läänemere lained. Vii-manepilk kaugenevale sadamale ja vanade puude roheli-sele lehestikupitsile liivasel kaldal, kus iga meeter oli tut-tav ja lugematuid kordi läbi käidud.

Kiirelt kaob kodusadama siluett, kuid tundub, nagu kõlaksid veel praegugi kõrvus soovid õnnelikuks mere-reisiks.

Hall Läänemeri ei tahtnud oma poegi just hea meelega lasta kaugele välismaareisule. Logid ei jõudnud veel esimesi miile lugemagi hakata, kui äkki nagu mingi erisignaali peale ajas tuul üles pilved ja taevast lõhestasid sagedased välgusähvatused. Vahutavad lainevallid, mis tormasid kõuetaeva all, meretõusu mühin ja alatised truud kajakad, keda äge õhuvool loopis kui paberitükikesi, andsid merele range karmuse ja üleva ilu. Sadas tugevat vihma, hiljem isegi rahet. Pekstes vastu raudset laevalage, andis ta nagu kuulipildujavalanguid. Hetke jooksul läks külmemaks, lained muutusid suuremaks ja kõrgemaks.

«Selline ilm on meremehele õnneks!» naljatas üks ohvitere.

Nii see ka välja tuli. Ööseks hajusid pilved ja laevade ees säras kuupaistene teerada. Siravas kuupaistes omandasid laevad hõbedase värvingu.

Retke esimesse vahti asusid ettevalmistatumad ja vilunudad meremehed. Dublantideks pandi neile uustulnukad: retk oli kauakestev ning iga meeskonnaliige pidi suutma igal ajal seltsimeest välja vahetada.

Esimesel vahikorral «ei vedanud». Kell 24.00 lükati laevakellade osutid vastavalt Euroopa ajale tunni võrra tagasi. Nelja tunni asemel seisid vahimadrused masinate ja aparaatide juures viis tundi.

Kuid keegi ei kiirustanud puhkamaminekuga. Madrused ja vanemad kogunesid rühmiti suures mastaabis joonestatud rännakukaardi juurde ja vestlesid elavalt. Iga kahe tunni järel tõsteti edasi punane lipuke, mis tähistas läbitud miilide arvu. Igaüks tegi oma märkmikku sissekirjutusi linnade, maade, merede, lahtede, väinade ja majakate nimede kohta, millest tuleb mööduda teel Splitti.

Öösel jätsime seljataha Hahmarne väina. Möödusime Bornholmi saare põhjapoolsest küljest. Piki vasakut parrast vilkus ning kadus pimedusse saare tähtsama linna ja sadama Rønne tulede ahelik.

Kui laevad asusid saare traversil, jutustas ristleja komandöri asetäitja poliitilisel alal, teise järgu kapten Purõgin meremeestele selle Balti mere lääneosas asuva Taanile kuuluva väikese maa saatusest.

Bornholmi saare, nagu kogu Taanimaa, okupeerisid 1940. aastal hitlerlikud väed. Isegi siis, kui Saksamaa kapitulee-

rus, püüdis Saksa fašistlik väejuhatuse saart oma valdusse jätta. 2. Valgevene rinde väed vabastasid lahingulaevade osavõtul 11. mail saare fašistlikust rõhumisest ning hiljem anti saar üle Taanile. Nõukogude väed lahkusid saarelt Taani sõjalaevade saluudi saatel.

Samal ajal andis valitsus Kopenhaagenis sõna, et ta ei luba mingisugustel välisriikide vägedel saart kasutada. Hiljuti kordas Taani peaminister, pöördudes tagasi Washingtonist, et «Taanil ei kavatse praegu vastu võtta võimalikku ettepanekut talle rakettide andmise kohta».

Kõike seda poleks praegu vaja olnud meenutada. Kuid väikese Taani kohal ripub Saksa imperialistlike relvastatud jõudude uue okupatsiooni oht — seekord NATO lipu all. Saksa Föderatiivse Vabariigi sõjalised võimud esitasid kava Ameerika aatomirakettide seadmete paigutamiseks saarele. Bornholmiga on otseselt seotud ka hiljuti avalikkusele teatavaks saanud Ameerika projektid aatomirelvaga varustatud allveelaevade baasi loomiseks Taani vetesse.

See perspektiiv ei leia Taani relvastatud jõudude juhtkonnas vastuseisu. Vastuoksa, nad võtavad aktiivselt osa «NATO Balti väejuhatuse» kokkuklopsimisest. Peab arvama, et taani rahvas tuletab oma valitsejatele meelde pidulikult antud tõotusi ja taltsutab nende sõjakat hoogu.

... Bornholmi saarest möödudes sattus Nõukogude laevadegrupp välismaiste kaubalaevade ja teiste ujuvvahendite intensiivse liikluse tsooni. Need liikusid eri suundades ja suure kiirusega. Peamiselt olid need metsamaterjalivedajad — Rootsi, Hollandi, Soome ja Prantsuse laevad. Tuli ette isegi Šveitsi ja Tšehhi laevu, kuigi neil maadel merepiire pole. Jäi niisugune mulje, nagu liiguksid meie laevad mööda laia eredalt valgustatud linnatänavat.

Selline olukord nõudis eriti suurt valvsust. Üks transportlaev, rikkudes igasuguseid reegleid, sõitis üle meie sõidutee sõna tõsisel mõttes otse ristleja peavannase* ees. Signalisti õigeaegne ettekanne ja komandöri kiire manööver hoidsid kokkupõrke ära.

Praegu on raske otsustada, mis sundis tundmatu laeva kaptenit merel ette võtma nii riskantset sammu: kas vilumatus või provokatsioonikatse, et tekitada rahvusvahelist skandaali. Võib-olla aga isegi kolmas põhjus: auriku kap-

* Laeva ninaosa eestääv.

ten võis oma laevaloksu sihilikult ohtu saata, et hiljem kindlustussummat kätte saada. Kapitalistlikus maailmas kasutavad seda võtet harilikult vanade, laevasõiduks kõlbmatute ja lammutamisele määratud kaubalaevade omanikud.

Kuid see üllatus ei jäänud ainukeseks. See oli ainult veelkordseks hoiatuseks, et võõrastes vetes tuleb valmis olla igasugusteks juhtumusteks ja ootamatusteks. Seda me ka kogesime.

Läänemere väinades

1. septembri hommikul saabusime väinade tsooni (Suur-Belt, Kattegat ja Skagerrak). Möödusime Taanile kuuluvast Haestehoveri majakast, mis oli üks meie teel asuvast saja kuuest majakast. Palja silmaga on Taani kallas hästi näha — rohelised puudesaarekesed, nende juures talud, talupoegade asulad rohkete tuuleveskitega. Need veskid ei kujuta endast ainult möödunud sajandi pärandust, vaid ka odavaima energia arukat kasutamist. Siinseal kerkivad majakad, mis sarnanevad valgetele kellatornidele. Vastaskallas — Rootsi rand on kaetud uduse vinega.

Väinade tsoon oli esimeseks raskuseks meie laevadele. Kurss väinades meenutas sisaliku käiku — nii sageli tuli laveerida siksakilises faarvateris.

Meremehed pidasid hoolikalt vahiteenistust: nad harjusid kiiresti retke elurütmiga. Vahiteenistusest vabad meremehed läksid enne poliitõppuse algust laevalaele puhkama; nad silmitsesid kallaste tundmatuid siluette ja väikesi laevukesi, mille pardailt viipasid tervituseks käega päevitunud kalurid. Neile oli hästi näha meie punane lipp sirbi ja vasaraga.

Madruste hulgas viibib kõikide lemmik — pruun karupoeg Potapõts, kes valmistab oma vempudega nii mõnegi lõbusa hetke. Tema ei tea, et laevad on raskel teekonnal, et kõik ümbritsev allub karmile sõjaväeteenistuse loogikale. Vahetult enne retke tõid kommunistlikud noored selle karupoja ühest loomaaiast. Kohmakas karupoeg teeb edukalt läbi «tuleristsed». Ta on alles pooleaastane, kuid saab kõigest aru. Täpselt lõunasöögi ajaks tuleb ta madruste kajutisse ja ootab oma portsjonit. Joomas käib ta aga ohvitseride kajutis. Astub ukse juurde, tõuseb tagu-

misteles käppadele, esimestega keerab aga ukse käepidet. Astub kajutisse ja avab samal kombel ka silmapesukraani. Kustutanud janu, sulgeb kraani ja lahkub või ronib siinsamas voodisse ning heidab puhkama.

Palju rahvast on raamatukogus. Meremehi huvitavad Jugoslaavia kirjanike teosed. Neid loetakse rühmiti. Üks madrus avab serbia satiiriku Radoje Domanoviči kollases ümbrispaberis kõite. Ja varsti kostab kõrvalt juba lõbusaid naeruturtsatusi. Peatekile kogunenud laeva isetegevuslased asuvad nüüd mingit uut laulu õppima. Koori juhatab eeslaulja Panjuškin. Ta laulab vaikselt ja hinges-tatult:

Päeval kaitsen mina madrust:
Kui ka rool peaks reetma teda —
Minu käed tal abiks on;
Kui peaks puri rebenema —
Minu sall saab purjeks talle;
Katken'd kõie asemele
Oma patsi laenan talle;
Noh, kui mast peaks murduma —
Minu keha mastist parem!

Siis läksid madrused kubrikutesse poliitõppusele. Siin on punase riidega kaetud lauad, seintel kaardid, skeemid; laudadel valendavad värske trükivärvi järel lõhnavad, äsja laeva trükikojast tulnud ajalehe «Kodumaa Sõnumid» numbrid.

Pärast poliitõppust algasid võitluspostidel treeningõppused, täpselt samuti, nagu see toimus kodusadamas. Ohutõrje automaatkahurite juurest kostab komandosõnade kiirkõnet ja läbilastud pidemete teravat lõginat. All harjutasid insener-kaptenleitnant Aleksandrovi alluvad laeva vitaalsuse eest võitlemist. Lühidalt öeldes — igaühel on oma tegevus ja oma töö. Ristleja komsomolior-ganisatsiooni sekretär, energiline leitnant Bogatšov suundus masinaruumi. Ta jõudis juba käia tornides, signaalsil-lal, laeva kruvivõllide ruumis. Leitnant vaatas, kuidas seisab vahipostil signalist madrus Tšuškin, kes enne retke andis avalduse kommunistlikku noorsooühingusse astumiseks. Sekretär vestles oma asetäitja, suurtüki-ülem Gerasimenkoga. Nüüd selgitab ta masinaruumis rohkem žes-tide kui sõnadega komsomolibüroo liikmele Metljukile, et viimase kohustuste hulka kuulub küttesäästu kokkuvõtete tegemine iga vahikorra kohta ja sellest isikulisele koosseisule teatamine. Sääst aga saavutati soliidne:

Sel päeval kõneldi laeval palju madrus Bondarist. Ta on retkel näidanud, et õigustab agitaatori ja komsomolibüroo liikme nimetust. Olles vahis aurutusseadeldise juures ei vähendanud madrus Bondar mitte ainult katelde toitmiseks vajalikku mageda vee kulu, vaid isegi täiendas selle varu 27 tonni võrra!

Laevadegrupp läheb mööda elava liiklusega meresõiduteed. Iga läbitud miiliga tuleb vastu üha rohkem laevu. See kõik nõuab signalistidelt erilist väledust ja valvsust. Ei tohi teha ühtki viga ei lippsemafori signaalide vastuvõtul ega edasiandmisel.

Ka radistidel on raske. Nad kasutavad nüüd sidepidamise rahvusvahelisi eeskirju. Operaator madrus Bežanovitš võtab ingliskeelseid ilmateateid täpselt vastu. Raskestes atmosfäärilistes tingimustes kindlustab ta pideva ühenduse Moskvaga.

Rooliruhvis käib vaevanõudev töö: õpitakse tundma marsruuti, määratakse kursi täpsust, mis oli esialgselt peene ämblikuvõrguna kaardile kantud, kontrollitakse majakate, saarte ja muude silmapaistvate orientiiride peilungeid. Just praegu teeb kaptenleitnant Morozov kaardile punktikese. Sel pole midagi tegemist laevajuhtimisega, see pole meie laevadegrupi asukoht. Siin, otse meie kõrval toimus neljakümne ühe aasta eest Jüütlandi lahing. 1916. aastal saavutas Inglise «Grand Fleet» võitluses Saksa avamere laevastikuga siin ülevõimu merel. Kusagil meie laevade kiilude all lamavad praegu muda ja pruuni liivaga kaetud Inglise ja Saksa liinilaevade ning ristlajate jäänused.

... Oli päikesepaisteline päev. Paljud võtsid kätte fotoaparaadid. Laevalaelt kõlas bajaanihelisid. See näiliselt idülliline pilt ennustas rahulikku laevasõitu. Kuid varsti veendusid kõik, et me sõidame vetes, kus peremehetsevad NATO partnerite agressiivsed jõud. Siin puhub uue sõja kõle tuul. Siin võib oodata igasuguseid riukaid.

Õhtul kell viis takistas ristleja tee musta numbriga «V-272» Taani sõjaväekaater, mille parrastel rippusid tihedalt auto väliskummid. Kaater aeglustas käiku ja keegi sõjaväelane hakkas ristlejat kinoaparaadi abil filmima. Ristleja roolis järsult vasakule — kaater talle risti ette, ristleja paremale — kaater samuti.

Võib arvata, et kuunari imelikku manööverdamist ei saa seletada ainult kuunari kapteni või tolle operaatori vap-

rusega. Tahtmatult oled sunnitud ütlema, muutes veidi suure vene valmikirjaniku Krõlovi sõnu: «Vaat kus Moskal julgus tulla elevandi kallale.»

Taanlased on tuntud oma sõbraliku suhtumise poolest venelastesse. Meie suur rahvas on alati lugupidamisega suhtunud väikesesse töökasse taani rahvasse. Aga nüüd äkki — niisugune mõtlematu samm, selline jultumus. Olgu muide öeldud, et niisamasugune ebasõbralik huligaanitsev akt leidis Taani sõjaväekaatri poolt aset ka ristleja «Mihhail Kutuzovi» suhtes, kui see pöördus pärast Leningradi 250-aastapäeva pidustusi Balti merest tagasi Sevastopoli. Taani sõjalaevad ei tee piraatlikke tegusid sugugi mitte oma peremeeste teadmata. Nähtavasti avaldub selles Ameerika laevastiku juhtide mõju, kelle käsutusse Taani kuninglik laevastik end on andnud.

Madrused ja vanemad on õigustatult ärritatud: mitte kunagi ega mitte midagi taolist ei luba endale Nõukogude laevad ja lennukid välismaiste laevade suhtes. Nõukogude inimesed peavad pühalikult kinni rahvusvahelistest reeglitest ja tavadest.

Pool tundi hiljem lendas ulumise ja vilistamisega üle meie ristleja Ameerikas toodetud «Saber» tüüpi reaktiivhävitaja, mis oli ilma tunnusmärkideta. Ja mis neist märkidest — kõik on niigi selge: luuraja suundus peitu Taani rannikule. Hiljem muutusid need välismaiste luurajate lennud Nõukogude laevadegrupi kohal alaliseks, rikkudes sellega igasuguseid rahvusvahelisi reegleid ja norme. Meremehed olid sunnitud valvsust tugevdama.

1100 miili seljataga.

Sõideti Doveri väina. Kell 07.00 heideti ankrud Inglismaa kallaste lähedale, mis tänapäeval on Ameerika raketibaasiks muutunud. Seljataga on 1100 miili — veerand teekonda. Doveri väinas on paks udu, luurelennukid keerlevad vahetpidamatult meie laevade kohal, peaaegu maste puudutades. Eile saatis Hollandi luurelennuk «Neptun» meid pimedas tulekuni ja täna koidikul ilmus taas välja.

Siin ootasid meid juba Nõukogude tanklaevad «Indiga» ja «Aragva». Sellal kui täiendatakse kütteainevaru, kirjutavad meremehed koju kirju. Kirjade saatmine transportlaevadega oli ainuke võimalus endast sugulastele ja

sõpradele teatada, jagada esimesi muljeid merereisist ja vöörastest maadest. Laevades käib suur kraamimine — pärast Põhjamere ületamist seatakse kõik jälle korda.

Põhjameri oli rohkem kui rahutu ja võttis meid vastu vihaselt ning öelalt. Seda oli tunda juba väina piirkonnast lahkumisel. Külma põhjatuul puhus kõvemini. Meid ründasid nagu kiirest jooksust vahuleaetud, raevust rohelised lained, pekseldes vastu ristleja terasmassiivi. Nad paiskusid vastu laeva, veeresid siis jõuetuna tagasi, ühinesid järgneva lainega ja söötsid uuesti vastu parrast, püüdes tormata üle laevalae. Ristleja hakkas üha rohkem õõtsuma.

Laeval on kõik esemed kinnitatud nagu tormi ajal. Tekil käimine on keelatud: see on ohtlik — siit võib otseteed meresügavikku sattuda.

Lipulaeva sillalt oli näha, kui raske on võidelda tormitsevate loodusjõududega eskaadri miiniristlejal «Svobodnoi». Seitsmepalline lainetus, mis ulatus kohati kaheksa pallini, kattis tihti miiniristleja tohutu veevaibaga. Laeva ahter istus kord sügavalt vees, kord sirutas nina kõrgele tuhmi halli taeva poole, mattudes ise kobrutava kaljurünka alla. Paistis, et laev ei tulegi enam nähtavale. Kuid ta ilmus ikkagi, murdes visalt läbi pealetungiva veeseina.

Põhjamerel tegid vastupidavuse ja täpsuse eksami nii inimesed kui ka lahingumasinad, mehhanismid, seadised ja roolimisvahendid. Nende oskuslik kasutamine võimaldas keerulises olukorras õigesti arvesse võtta laevasõidu täpsust mõjustavaid mitmekesiseid tegureid.

Põhjamere keskosas — miinide sõiduvees — on kontrollboi. Selleni tuleb väina tsoonist sõita oma tubli pool ööpäeva. Normaalseks peetakse, kui tüürimees kursi määramisel teeb sellele tähisele välja jõudmisel vea, mis piirub kahe miiliga. Nõukogude töölised, insenerid ja teadlased annavad oma laevastikule nii täiuslikud masinad ja aparatuuri, et need võimaldavad isegi halva nähtavuse juures ja tormise ilmaga läheneda boile poole miili kaugusele!

Elu möödub laeval reeglipäraselt.

Parteibüroo istung. Retke algul tuli laevale uus seniitkahurite patarei komandör, kommunist, leitnant Kravtšenko. Kuidas läheb komandöride õpetamine ja kasvatamine? Milliseid raskusi on ohvitseril teenistuse algul? Missugust abi on vaja? Kõik see huvitab bürooliikmeid. Nad on vastutavad noore kommunisti eest. Siinsamas

aidatakse ohvitseril leida neid, kellele on kõige parem toetuda.

Lõuna. Ühiskajuti salongis on elevus. Täna pühitsevad ristleja ohvitserid sideallüksuse komandöri kaptenleitnant Nažmetdinovi ja komandöri asetäitja poliitilisel alal kaptenleitnant Pšenitšnikovi sünnipäeva. Nad on laeva eesrindlikud ja lugupeetud ohvitserid. Nende auks küpsetati tordid; esimesele numbriga 32, teisele 31 — kummagi eluaastate kohaselt. Sünnipäevalastele annetati ristleja fotod pealkirjaga «Doveri väin, 3. septembril». Ohvitser Pšenitšnikovile kingiti baromeeter, Nažmetdinovile — M. Šolohhovi kogutud teosed. Oluline polnud muidugi see, mida kingiti, hinnatav oli see relvakaaslaste delikaatsus.

Õhtul andis laevastiku laulu- ja tantsuansambel isikulisele koosseisule kontserdi. Erilise vaimustusega kandis koor ette «Meie — baltimerelased». Õhtuvaikuses kandusid kaugele selle reipa ja suurepärase nõukogude laulu sõnad.

...Kord ilmus ristlejale terve parv nahkhiiri. Mere-mehed naersid: nähtavasti ostis keegi ameerika bisnesman pankrotti läinud inglise lordilt võileivahinna eest ajaloolise lossi ja vedas selle Ameerika Ühendriikidesse, lõhkudes lindude pesad ja häirides muistse hoone sajanditevanust tolmu.

Hommikul aga lendas laevale valge tuvi ja istus peakaliibri kahuritorule. Ebatavaline kombinatsioon: tuvi — rahu sümbol — ja kahur. Muide, ka sellele võib leida oma mõtte. Ära lennates viis tuvi Briti saarele sõnumi, et Nõukogude laevad hoiavad kursi meile sõbralikule maale kavatsusega — tugevdada kahe vennasrahva sõprussidemeid.

Inglise kanalis

Inglise kanali ületamine oli meresõidutingimuste suhtes peaaegu kõige keerukam ja vastutusrikkam. Siin esineb sagedasti ootamatuid udusid, torme, palju on leetseljaku. Leetseljaked on küll varustatud alatiste piirdemärkidega, kuid tuuled kannavad need eemale, mistõttu neid eriti usaldada ei saa. Kanalis esineb kiirestivahelduv voolus, sagenenud on vastutulevate laevade liikumine, mis tulevad ookeani kõigist osadest. Kes neid iseärasusi ala-

hindab, see teeb tingimata läbi laevaõnnetuse. Raadio teatas enne meid siin toimunud kahe laeva kokkupõrkest.

Ristleja tüürimees kaptenleitnant Morozov teeb meile ettepaneku heita pilk Inglise kanali kaardile. Kaart on üleni kirjuks tehtud uppunud laevu tähistavaist märkidest. Mõnedest laevadest paistavad pealvee mastid — sellised kohad on kaardil märgitud lamedate võrdkülgsete kolmnurkadega. Mõned laevad on üleni vee all — need on tähistatud samasuguste märkidega, ainult punktiirjoontega ja ümbritsetud punktiirringiga. On mulje, nagu läheksid mööda vanast mahajäetud ja lagunenenud kalmistust. Kui palju julgete meresõitjate elusid kustutas meresügavik, kui palju hukkus kogu maailma meistrimeeste poolt loodud aardeid!

Tüürimeeste kogemused, roolimisseadeldiste laitmatu töö ja Inglise kanali navigatsiooni kõigi iseärasuste täpne arvestamine võimaldasid selle marsruudiosa eduka ületamise.

... Meist paremal, kriidimäe järsandikul asub Dover. Mere poolt on linn varjatud kõrgetest muulidest. Sageli on näha kriidikihistised, millest valmistatakse kuulsat Doveri portselani, kõrgete raadiomastide rägastik, rannalokaatori pöörlev antenn ja vabrikukorstnate suits. Roheliste niitude foonil paistavad üksikud puudesalud.

Lainetel õõtsuvad inglise kalakuunarid. Laevadel pole kedagi näha. Meie lähenedes tormab ahtrisse madrus ja langetab lipu. Nii toimub igal kuunaril: inglise kalurid tervitavad nõukogude meremehi.

Udu hajus. Nagu tüütud kumalased lendavad Inglise ja Prantsuse sõjaväelennukid vahetpidamatult ristleja kohal. Signalistid peavad valvsalt vahiteenistust, iga lennuki ilmumise ja vastutuleva laeva lähenemise märgivad nad vahiraamatusse. Just praegu möödusid meist rindriviis kolm Inglise fregatti.

Igas asjas on tunda: meremehed on teadlikud, et siin on välismaa, et laeva meeskond esindab suure Nõukogudemaa väärikust. Torkab silma seesmine kaalutlemine, püüe kõike teha täpselt, kiiresti ja eeskujulikult.

... Viibime raadioruhvis. Ümberringi valitseb vaikus ja poolhäämarus. Salapäraselt vilguvad lokaatorite — laeva mehaaniliste silmade sinakad ekraanid. Ekraanidel säravad ja uhkavad heledad valgusvarjundid. Harjumatule silmale on need mõistatuslikeks hieroglüüfideks, kuid

asjatundja loeb neid nagu raamatut: see on rannajoone märkija, see märgib ujumajakat, aga too — vastutulevat laeva. Ja madrus ütleb täpselt, missugune laev see on, kas kaubalaev või kuunar, kalatraaler või sõjalaev.

Aga sügaval all, rooliruhvist viis lage madalamal asub katlaruum. Siin vilistab õhk võimsais ventilaatoreis, möirgavad pihustid ja kostab töötavate mehhanismide müra. Siin kõneldakse märkide-žestide abil — sõnu poleks niikuinii kuulda. Katlarühmas areneb võitlus suitsuvaba meresõidu eest. Katlamasinistid saavutasid suitsuta kütmise — see on suur edusamm — ja arendavad nüüd võitlust sõna tõsisel mõttes iga kütteainetilga säästmise eest. Iga vahikorra järel tehakse kokkuvõte, mis pannakse välja marsruudikaardi juurde.

Vanad ajateenijad abistavad vahis olles uustulnukaid. Madrus Mihhaltšenkol oli raske. Laeva õõtsumine kippus teda maha murdma. Appi tõttas komsomoli aktivist vanem Štokalov. Ta julgustas madrust, soovitas tal rohkem liikuda, sagedamini peilingut võtta ja saavutaski sellega, mida taotles. Mihhaltšenko pidas valvekorra lõpuni vastu. Algajale tähendab see aga palju. Ei olnud ajast kahju ka vanemmadrus Titovil. Ta oli vahis kaks vahetust järjest, et raskel hetkel abistada madrus Devazovit.

Läbiti Greenwichi nullmeridiaan. Laevakellade osutid lükkati veel tunni võrra tagasi.

Udu tihenes jälle. Lähedal vasakul on Dunkerque. Tahtmatult meenub Dunkerque'i tragöödia. Churchillil valitsuse ebalemine teise rinde avamisel maksis mitme tuhande inglise meremehe elu. Paremal asub Portsmouthi traverss — Inglismaa merevõimu süda. Vastu ööd hakkas tunduma ookeani hingust. Laevadegrupp sõitis Biskaia lahte.

Pöörane Biskaia

Biskaia lahe põhjapiiri on väike kaljusaar Ouessant. Saarel asub neli majakat. Siin on mere- ja ookeaniteede ristumiskoht. Kõigi laevade tüürimehed teevad nende majakate järgi viimased visuaalsed määrangud enne Atlandi ookeanile väljumist. Nõukogude laevu võttis vastu udu, jäine vihm, nähtavus langes nullini. Lähedalt mööduvad vastutulevad laevad sarnanesid gigantsetele viirastustele, mis ilmuvad äkki ja kaovad niisama ootamatult.

Laevadel on tugevdatud vaatlust. Keerukas olukorras toimuvad õppused ja harjutused.

Ristleja komandör vaatab tahhomeetrile. Teda huvitab küsimus: kui kaua kannatavad insener-kaptenleitnant Gorelovi alluvad välja neile määratud tiirude arvu. Mõõduvad minutid, kuid aparaatide osutid näitavad püsivat numbrit. Komandör pöörab pilgu teistele aparaatidele — vurrkompassi repiitrile, raadiolokatsioonijaama vastupidavale indikaatorile. Kõik on täppis. Ohvitseride ja vanemate poolt väljaõpetatud madrused peavad hoolega vahiteenistust, kindlustavad täpselt mehhanismidele ja aparaatidele ettenähtud töörežiimi. Ristleja liigub enesekindlalt edasi.

Laevatekil pole ühtegi hingelist, on kuulda ainult ventilaatorite valju undamist. Lähed mööda ja tunned, kui kuumalt hingab laev, tüüneid ookeanivooge lõigates. Kuumad joad löövad näkku, tõukavad vastu reelingut. See on õhuvool masinaosakonnast. Laeva ümbritseb vesine udu. Ja nii tihe, et mööda laeva pealisehitisi voolavad nired. Maksab ainult väljuda ruumist, kui riided ja nägu saavad märjaks. Välisvahti peavad iga kahe tunni tagant vahetavad ettepoole vaatavad postid.

Udu ja vihm sundisid Prantsuse «Neptuneil» ja Inglise «Aero-Shackletonidel» katkestama lennud meie laevade kohal. Hommikul kella üheteistkümnepaiku hakkas udu kiirelt veepinnast eralduma ja hajuma. Kõige teravam silmaga signalist ristlejal, kommunistlik noor vanemmadrus Vorobjov avastas esimesena Prantsuse allveelaeva. Meie silmade all hakkas ta otsekohe sukelduma. Võib arvata, et ta ülesanne selles seisiski, et udus jälgida Nõukogude laevadegrupi liikumist.

Meresõitjad on ristunud Biskaia lahe pööraseks. Ta on väga harva rahulik. Tavaliselt ta raevutseb. 1929. aastal, kui Nõukogude laevad hakkasid väljasõituseid tegema ka ookeaniavarustesse, möödusid siit Läänemerest Musta merre sõitnud liinilaev «Sevastopol» ja ristleja «Profintern». Nad pidasid vastu kaheteistpallisele tormile. Just sel ajal hukkus siin mitukümmend laeva ja ligi kuussada tegid läbi avarii.

Pärast Teist maailmasõda muutusid Nõukogude laevade ookeaniretked tavaliseks nähtuseks. Need näitasid Nõukogude tehnika, mehhanismide ja aparaatide usaldusväärsust ja täiuslikkust, meie admiralide ja ohvitseride asjatund-

likkust ning isikulise koosseisu head väljaõpet. Iga selline retk demonstreerib sotsialistliku suurriigi laevastiku võimsust, nõukogude sõjalaevastiklaste kõrget väljaõpet.

Sadade miilide kaugusel kaldast künnavad Biskaia rahu-
tuid voogusid Galicia vaprate kalurite kuunarid. Märgates
meie laevadel iga maa töötajale lähedasi punalippe sirbi,
vasara ja viisnurgaga, tervitasid nad tuliselt nõukogude
meremehi, läkitasid oma soovid õnnelikuks merereisiks.

Vahemeri. Jadran.

Tüürimees tegi kaardile punktikese. Hispaania tuletorn
Cabo Villamo. Möödusime Biskaia lahest. Muutus tundu-
valt soojemaks. Seljataga on 2000 miili. Pool teed on läbi-
tud.

Kaks ööpäeva sõideti mööda võimsa Atlandi ookeani
õõtsuvat rinda. Endiselt palju on kohtumisi. Sageli tuleb
vastu ookeanitanklaevade karavane, enamikus Ameerika
omi. Oma trümmides vedasid nad Araabia Ida maapõuest
võileivahinnaga hangitud musta kulda Läände, et seda
muuta uuteks miljondollarilisteks ameerika miljardäride
kaukas.

Kauguses paistavad kaks vaala. Nende veepursked tõu-
sevad kord kõrgele-kõrgele, samas kaovad äkki. Portu-
gali sadama Ovari transversil kohtusime Nõukogude tank-
laeva «Karl Marxiga». Temal seisab ees pikk teekond
põhja, meil aga — lõunasse. Kohtusime ja soovisime vas-
tastikku õnnelikku merereisi. Kella viie ajal õhtul tervi-
tas meid Inglise lennukite emalaev «Albion».

Ja juba ongi Gibraltar — Inglise kõige väiksem asu-
maa — kõigest 6 ruutkilomeetrit, ja Briti endise vägevuse
kants Vahemerel. Endise, sest otse selle kõrval ehitavad
ameeriklased kiiresti oma suurt mereväebaasi, mis kannab
nime Roque. On ammu teada: kus onu Sam kanda kin-
nitab, seal saab John Bull katkuda. Ameeriklased suru-
vad oma noorema NATO partneri lahte, et saada Gib-
raltari peremeheks, see aga tähendab — Vahemere pere-
meheks.

Otse meie kursil paistavad läbi uduvine mägised kaldad.
Gibraltari väina Euroopa kalda läänepiiriks peetakse väi-
kest liivast poolsaart valge tuletorniga. See on Trafalgari
neem. Selle piirkonnas toimus poolleteise sajandi eest sama-

sugusel koidueelsel tunnil kuulus Trafalgari lahing Ingelse eskaadri ja Prantsuse-Hispaania ühendatud laevastiku vahel.

Meie laevad läbivad kiiresti laia väina, mis lahutab Euroopat Aafrikast.

Gibraltari väina suus asuvad kahel pool kaljud — Herkulese sambad. Nii nimetasid kreeklased muiste kõige silmapaistvamaid kaldapealseid orientiire, millest algab sõit Vahemerre.

Kreeklased annavad oma mütoloogias sellele nimetusele originaalse seletuse. Muinas-kreeka kangeline Herakles (vanad roomlased nimetasid teda Herkuleseks), kes oli hiiglasliku jõuga, asus ihuüksi kaugele teekonnale, et sooritada oma järjekordset kangelastegu. Ta läbis Aafrika viljatud kõrbed, metsikute barbarite maad ja jõudis lõpuks «maailma lõppu» («Maismaa piirile»). Siia, alles tundmatu mereväina kummalegi kaldale, püstitas müütiline kangeline gigantse kivisamba nagu igavese mälestusmärgi oma kümnendast vägitööst. Ja palju sajandeid tuntakse neid kaljusid Herkulese või Heraklese sammastena. Ühte neist hakati hiljem kutsuma Gibraltariks, teist, mis asub vastaspoolsel Aafrika kaldal Ceuta linna lähedal, nimetatakse araabia keeles Tariki mäeks (Džebel-at-Tarik, araabia väepealiku Tariki järgi, kes a. 711 laskis ehitada siia tugeva kindluse).

Gibraltari kalju idanõlva moodustab suuremõõtmeline tsementeeritud väljak. Meid huvitas selle otstarve. Selgub, et Gibraltari kindlus kannatab mageda vee puuduse all. Inglased leidsid väljapääsu: kõik atmosfäärilised sademed kogutakse selle väljaku abil reservuaari, sealt suunatakse aga torusid mööda linna.

Vahemeri võttis meid sõbralikult vastu. Ainult harva langes veepiisku tekile, kus nad kohe auruks muutusid, jättes endast järele päikeses sätendavaid väikesi soolakristallikesi. Vahemere soolasus, nagu Põhjameregi oma, on kümme korda suurem Läänemere soolasusest.

«Vormiriietus: supelpüksid ja barett! Vormiriietus: supelpüksid ja barett». Seda komandot oli iga päev kuulda, seni kui sõitsime Vahemeres. Soojus on ebatavaline. Vee temperatuur on kuni 30°C. Meri on peegelsile. Laevu saadavad delfiinide parved. Mõned kargavad parda ääres veest välja. Isikuline koosseis elab aga endiselt range laevakorra järgi: harjutused ja õppused.

Üheteistkümnendal ööpäeval moodus laevadegrupp Sitsiiliast, ületas Joonia mere ja sõitis sisse Jadrani — nii nimetatakse Jugoslaavias Aadria merd.

Ohvitserid jutustasid madrustele ajaloolistest paikadest, millest Nõukogude laevadegrupp moodus, Vene laevastiku kuulsusrikastest võitlustest, sellest, kuidas Peeter I kasvandikud õppisid mereasjandust Dalmaatsia kogenud meremeeste juures, kuidas Vene laevade eskaader 1770. aastal Tšesme lahes admiral Spiridonovi juhatusel täielikult hävitas Türgi laevastiku suured jõud, Ušakovi eskaadri tegudest Vahemere-retke ajal ja tema võitudest Korfu saare juures.

Korfu! See sõna pajatab palju nõukogude inimestele. Vene dessandi kartmatud madrused ronisid vaenlase tule all üles mööda Korfu kaljuseid, järske kaldaid. Ušakovi eskaadri suurtükid tulistasid seda kindlust, mida peeti valutamatuks. Üle saja viiekümne aasta tagasi kisti saare hambuliselt tornilt alla Napoleoni vallutusvägede lipp ja heisati Vene lipp. «Venelased ei tulnud valitsema, vaid kaitsma,» ütles tollal admiral Ušakov. Ušakov oligi see, kes kuulutas enda poolt vallutatud Joonia mere saartel välja vabariigi ja andis sellele laialdase autonoomia. Ušakov lõi siin võimuorganid, mille liikmed polnud üksi jõukate elanike, vaid ka kehvikute hulgast. Ta aitas ka Joonia saarte konstitutsiooni välja töötada.

Täna ilmus laevaajalehe järjekordne number tiitliga «Lahinguis kinnitatud sõprus». Ajalehes jutustatakse, kuidas nõukogude võitlejad abistasid Jugoslaavia patrioote võitlustes Saksa fašistlike okupantidega.

«Kingitused sõpruse märgiks». Selles ajalehenumbris jutustati, mida meremehed Jugoslaavia sõpradele kingituseks valmistavad. Nende hulgas on originaalsed laevamudelid, termomeetrid, kirjutuslauagarnituurid, albumid jne.

Õhtu saabus lõunamaiselt äkki, pimedus tuli momentaanselt. Mida pimedamaks läks, seda tihedamalt taevas tähtedega kattus ja seda selgemini nad paistma hakkasid. Ristleja peatekil toimus parteikoosolek. Partei liikmekandidaadiks võeti vastu suurtükielektrikute komando vanem, esimese järgu vanem Kravtsov.

«Minule jääb see sündmus meelde kogu eluks,» ütles noor kommunist. «Kui keegi küsib mult, kus ma parteisse astusin, võin uhkusega vastata: «Kaugesõidul Vahemeres, Sitsiilia ranna lähedal!»

Seejuures mäletab vanem kommunistide tõsiseid ja tähelepanelikke nägusid ning talle esitatud küsimusi: kuidas ta õpetab oma alluvaid, kuidas ta võitleb eeskujuliku komando aunimetuse eest. Kõigile küsimustele vastas Kravtsov läbimõeldult, nagu ikka vastatakse armastatud parteile.

Enne sõjaväeteenistust oli Mihhail Kravtsov traktorist. Töö kujundas temas vastupidavust, kasvatas armastust tehnika vastu. See kõik võimaldas Kravtsovil suhteliselt kiiresti tõusta lihtmadrusest eesrindliku jao komandöriks. Tema alluvate hulgas on seitse lahingulise ja poliitilise väljaõppe eesrindlast. Vanem andis koosolekul sõna aidata veel kolmel oma jao madrusel retke lõpuks samuti eesrindlaseks saada. Ja kommunistil on kindel sõna.

Iga päev saabub madrustelt sooviavaldusi komsomoli astumiseks. Näiteks laengukeldri jagu. Siin teenivad vennad Ljubimovid, Nikolai ja Ivan. Nende isa langes Suures Isamaasõjas. Nõukogude võim kasvatas vennad üles, andis neile hea elukutse. Vanem vend oli Kuibõševi oblastis eesrindlikuks kombaineriks. Heade tulemuste eest viljasaagi koristamisel on ta saanud preemiaid ja aukirju. Noorem vend oli Nikolai abiliseks. Siin ristlejal on teise järgu vanem Nikolai Ljubimov jaokomandöriks, vanemmadrus Ivan Ljubimov aga on tema alluv. Mõlemad on eesrindlased. Nikolai abistas venda ÜLKNÜ ridadesse astumiseks ettevalmistamisel.

Viimased sajad miilid retkest sõidame mööda Jadrani. See meri on meile lähedane ja kallis. Ta on lahutamatult seotud Vene relvade lahingulise kuulsusega. Tema rasked lained uhuvad Albaania ja Jugoslaavia kaldaid. Siin on Nõukogude laevad sel aastal juba kolm korda sõprusvisiidil olnud.

Selle õilsa eesmärgiga ületasid Balti laevastiku meremehed viis merd ja Atlandi ookeani ning randusid täna Splitis.

KOHTUMINE SÕPRADEGA

Kaheteistkümnenda septembri sombusel hommikul sõitsid Nõukogude laevad Spliti lahte. Meie väesalga mere-mehed võtsid eriliste tunnetega vastu seda pilves ilma, mille auks veedeti kaksteistkümmend ööpäeva võorastes vetes, ületati Põhjamere määratsevad loodusjõud, läbiti üle nelja tuhande miili ümber Lääne-Euroopa.

See päev oli nagu kutsutud olema veel üheks tõenduseks, et ühise vaenlase vastu peetud lahingutes verrega kinnitatud sõprus ei tunnista kaugusi ega piire.

Veidike ajalugu

Kui pärast Belgradi vabastamist fašistlikust ikkest hakati linnamüüre uhuva Doonau sängi puhastama, tõsteti koos liiva ja mudaga jõepõhjast üles terve arheoloogiline kollektsioon. Siin leidis kivist kirveid ja kivist nooleotsi, rohelisest oksüüdist söödud pronksmõök, esimese Serbia riigi aegsete vägilaste kiiver ja pandlad, murtud odasid ja Savoia printsi Eugeni sõdalaste raskeid kivilukuga püsse, Kara-Georgi aegseid mässuliste talupoegade omatehtud piike ja jahiodasid. Lõpuks Wilhelmi ja Hitleri aegsete sõdurite kiivreid ja relvi.

Üks pilk sellele kollektsioonile kõneleb ilmekalt Jugoslaavia rahva sajanditepikkuse tormilise ajaloo jälgedest. Sellel on oma põhjused. Rahulik ja laevatatav sinine Doonau, Jadrani kaldad, mida lõhestavad meretuulte eest varjatud süvaveelised lahed, Vahemere kliima, oma kuiva ja kuuma suve, sooja ning niiske sügise ja talvega, rikas ja mitmekesine loodus, kaasa arvatud lähistroopiline taimestik — kõike seda himustasid nii bütsantslased kui ka türklased, veneetslased ja prantslased, itaallased ja austerla-

sed, ungari ja saksa feodaalid. Tulnukad purustasid selle, mille slaavi hõimud aastate ja sajandite vältel olid loonud.

Seepärast ei olegi üle kahe tuhande aasta eest asutatud Belgrad, samuti Novi Sad, Šibenik, Zagreb ja teised Jugoslaavia linnad rikkad arhitektuurilistest mälestusmärkidest. Ränduril, kes esimest korda astub näiteks Spliti tänavale, pole kerge, on isegi võimatu tabada seda kordumatut «linna stiili», milles harilikult nähakse rahvuslike traditsioonide väljendust. Rohkem näib linna iseloomustavat kõigi ja igasuguste stiilide kirju segu. Elava liiklusega laiad tänavad ja kaasaegse arhitektuuriga kõrgete hoonete kvar-talid on siin harjunud koos elama kitsaste põiktänavatega, kus harva kohtab inimesi, ja tervete tänavatega, täis ühe-korruselisi majakesi, mille taga on viljapuuaed, kapsamaa, kodulinnud...

Balkanil asuvad slaavi hõimud on vanast ajast püüdnud elada liidus ja sõpruses Venemaaga. Venemaa omakorda on samuti igati püüdnud toetada slaavlasti nende võitluses rahvusliku iseseisvuse eest. Näiteks olid dalmaatslased tuntud kogenud meremeestena. Saates oma kasvandikke õppima meretagustesse maadesse ei unustanud Vene keiser Peeter I ka oma vaimult lähedast Dalmaatsiat. Siin õppisid vene aadlikud mereasjandust. Dalmaatslane Matvei Zmajevitš oli admiralina Venemaa teenistuses, võttis osa kuulsast Hankonneeme merelahingust. Oma juurtega kaugesse minevikku ulatuvad Balkani slaavlaste sidemed Venemaaga täienesid Peeter I ajal sõjalise ja diplomaatilise koostööga ühiste vaenlaste vastu.

Sõjas Napoleoniga olid Vene laevastikul, mida juhatas admiral Senjavin, baasid Dalmaatsia sadamates. Külge külje kõrval serblaste ja montenegrolastega võitlesid korduvalt selle maa iseseisvuse eest vene sõdurid. Venemaalt spetsiaalselt Belgradi saadetud meister õpetas serblasi kahureid valama.

«Kui 1804. aastal,» kirjutas Engels, «puhkes serbia revolutsioon, võttis Venemaa otsekohe oma kaitse alla üles-tõusnud «raiad» (nii nimetati sultani-Türgimaal mittemu-hameedlastest alamaid. — *autor*), ja toetades neid kahe sõjaga, kindlustas kahe lepinguga Serbia sisemist iseseis-vust».

Hiljem, möödunud sajandi seitsmekümnendail aastail, võtsid Serbia-Türgi sõjast vahetult osa tuhanded vabatahtlikud Venemaalt: koolinoored, intelligents, erusoldatid ja

ohvitserid. Türgi purustamine Vene Balkani armee poolt aga kindlustas Serbia ja Montenegro täieliku iseseisvuse ja rahvusvahelise tunnustamise.

Jugoslaavia rahvas ei unusta kunagi, et neid abistasid fašistliku okupatsiooni orjuse kõrvale heitmisel jälle truud liitlased ja vennad — nõukogude võitlejad.

Nõukogude Liidu osavõtt rahvusvahelisest näitusest Zagrebis, ansambli «Berjozka» esinemine Jugoslaavias, Jugoslaavia Föderatiivse Rahvavabariigi külastamine NSV Liidu Ülemnõukogu delegatsiooni, nõukogude ajakirjanike, kunstitegelaste ja turistide poolt, Nõukogude laevade viibimine Splitis ja Dubrovnikis 1956. ja 1957. aastal, Jugoslaavia delegatsioonide sõit Nõukogude Liitu, Jugoslaavia sõjalaevade visiit Sevastopoli — kõik need ja paljud teised faktid kõnelevad sellest, et Jugoslaavia töötajad näevad õigusega sõpruses Nõukogude rahva ja teiste sotsialistlike maade rahvastega oma iseseisvuse ja majandusliku õitsengu panti, sotsialismiehitamise vältimatut tingimust.

Rahvaste saluut

Täna tõusid meremehed varem kui tavaliselt ja riietusid vormi number kaks: valged madrusemütsid ja flanellpluusid, mustad püksid ja saapad. Pärast hommikueinet avaldas ristleja komandör käskkirja, millega autasustati meremehi, kes kindlustasid eeskujuliku merereisi Baltiiskist Spliti sadamasse, kes paistsid silma lahingulises ja poliitilises väljaõppes, distsipliini, organiseerituse ja ennastsalgavusega.

Käskkirjas öeldi: «Vastates partei ja valitsuse hoolitsusele nõukogude meremeeste eest kandis meie ristleja isikuline koosseis uhkusega NSV Liidu sõjalaevastiku lippu mööda mitmeid meresid ja ookeane ning osutas häid mereväelisi ja lahingulisi omadusi, suurendades sellega Punalipulise Baltimere Laevastiku kuulsusrikkaid traditsioone.» Ühtesid autasustas komandör tänu avaldamisega, teisi — ülendamisega auastmes, kolmandaid — lühiajalise puhkusega kodukoha külastamiseks.

Üldse märgiti käskkirjas ära üle saja inimese. Nende hulgas olid kaptenleitnant Anissimov, kellele avaldati tänu, ja peapootsman Patškovski. Talle anti mitšmani auaste. Retke ajal langes pootsmanikomandole mõndagi

osaks. Kuid Patškovski jõudis olla kõikjal ja hoidis laeva kogu retke kestel eeskujulikult korras. Ristleja komandör õnnitles isiklikult mitšmani, kes on pühendanud kogu oma elu laevastikule. Valgevenelasele madrus Surmenkovile avaldati tänu. Surmenkov on noor laevakokk. Eriti palav oli kambüüsi pliidi ääres Vahemeres. Meremees tegi selle proovi läbi, kogu merereisi ajal töötas ta püüdlikult ja kiiresti. Tänu avaldati ka Harju rajooni Kodasoo külast pärit eestlasele — madrus Malmile, kes on katlamasinist.

Kõnes aeglane kommunistlik noor Johannes Malm muutub vahis olles nagu teiseks: temale ei mõju ei laeva õõsumine ega katlaosakonna kõrge temperatuur. Kui ristleja tegi Biskaia lahes järsu pöörde, langes äkki aururõhk. See võis laeva manööverdamist takistada. Malm ei kaotanud pead. Ta pani otsekohe tööle viienda pihusti ja aur oli taas «märgil». Algatusvõime ja algatuse eest teenistuse ajal fotografeeriti klassispetsialisti, lahingulise ja poliitilise väljaõppe eesrindlast Johannes Malmi lahtirullitud laevalipu juures.

... Ristleja vasakul pardal tulevad nähtavale hommikusest udust varjatud rohelise saare piirjooned. See on Vis, esimene Dalmaatsia ja Kroaatia ranniku «tuhandest saarest». Neid saari on tõesti täpselt tuhat, ei rohkem ega vähem, kui jätta arvestamata rohked veest väljaulatuvad kaljud. Näib, nagu oleks mõne tundmatu hiiglase käsi loendanud tuhat suurt ja väiksemat saarekest ning need korratult puistanud rannajoone lähedusse.

Jugoslaavia sideohvitser jutustas mulle hiljem, et Vis on kuulus saar. Oma ligipääsmatuse tõttu nimetatakse teda «Jugoslaavia Kroonlinnaks». Selgub, et 1944. a. mais maandasid fašistid Dravoris, kus paiknes Jugoslaavia rahvavabastusarmee staap, suure õhudessandi ja saatsid tankid linna ründama. Vapralt võitlesid vaenlase ülekaalukate jõududega 6. Lüükia diviisi võitlejad, ohvitseridekooli kuulajad, Dravori noorsugu. Ülemjuhatuse staap tungis piiramisrõngast välja ja siirdus nõukogude lendurite abil Visi saarele. Okupandid püüdsid ka seda vallutada, kuid ei suutnud: saare kaitsjaid abistasid seejuures suuresti merepartisanid.

Eespool mööda kurssi kerkivad laevade ette uued saared: Hvar, Bratš, Oliveto... Bratši ja Oliveto saare vahelist väina nimetatakse «Seliti väravateks». Siin vähendas rist-

Kaldaäärne tänav Splitis

leja kiirust: tema suunas kihutas kerge valge kaater. Mööda ripptreppi tulevad meie juurde pardale Jugoslaavia asuva Nõukogude sõjaväeatašee abi, Jugoslaavia sideohvitser, loots ja kolm signalisti. Nüüd juhib laeva kogunud loots. Jälle löid ristleja kruvid laeva ahtri taga vee vahule; reeglipäraselt loetleb logi läbitud miile, endise täpsusega möödavad laevakellad aega. Need on juba viimased minutid ja miilid enne kohtumist Jugoslaavia töötajate ja meremeestega.

Paralleelsel kursil möödusid meist reisilaevad «Jugoslaavia» ja «Novi Sad». Nad kaldusid tugevasti sellele küljele, mis oli meie laevade poole pööratud: kõik, kes laeval viibisid, tulid ülemisele tekile. Käeviiped tervituseks, südamlikud aplausid, hüüded: «Hurraa!», «Sõprus!». Jugoslaavia reisijad tervitasid esimestena palavalt Nõukogudemaa saadikuid.

Kell 8.30 heisatakse ristleja «Ždanovi» lipuköide rahva-Jugoslaavia lipp. Suure kogunemissignaali järel kanges-tuvad meremehed valveseisakusse. Vasaku parda kahuripatarei saluteerib kahekümne ühe kogupauguga Jugoslaavia rahvale. Laevaorkester mängib Jugoslaavia vabariigi hümn. Nüüd kerkib kalda signaalmasti NSV Liidu riigilipp. Sustepani neemelt vastab meie saluudile Jugoslaavia patarei. Kaldalt kostavad Nõukogude hümn helid.

Minutiline vaikus. Ja uuesti kostavad ristlejalt tugevad lasud. Nõukogude meremehed saluteerivad Jugoslaavia sõjalaevastiku ülemjuhatajale. Sustepani neeme patarei vastab saluudiga Nõukogude laevadegrupi komandöri viitseadmirali V. F. Kotovi auks.

Varsti avaneb meie ees neeme tagant paistva Spliti panoraam. Lahte piiravate mägede foonil näivad majad roosakatena. Kaldaäärseil kasvavad palmid. Kõrged heledad tornid. Kaldaäärsed tänavad, sadamasillad, kogu rand on vastuvõtjaist tulvil. Sadamas vehivad töölised ja raudteelased meie meremeestele tervituseks kätega.

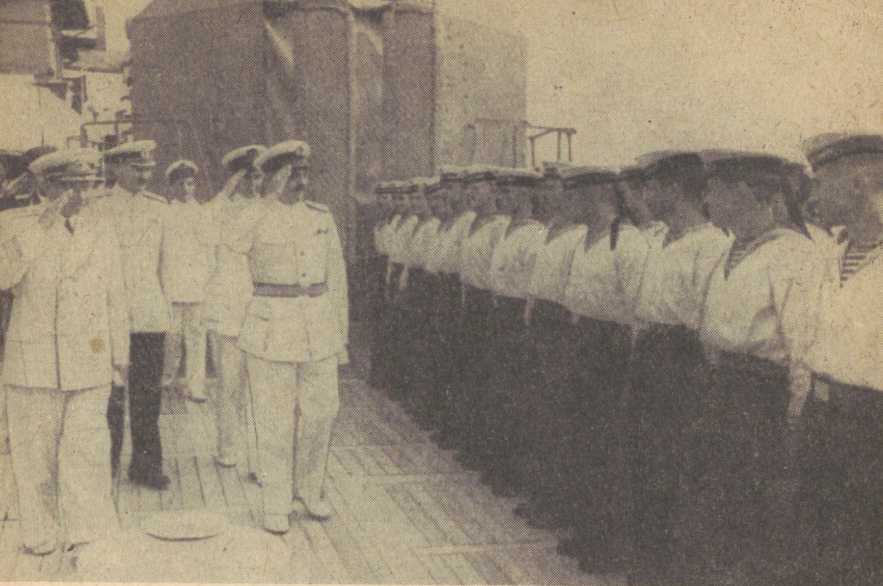
... September, maaharijate pidukuu, lõikuse ja valminud viljade kuu. Jugoslaavia talupoegadel ja aiapidajatel on sel aastal eriti rikkalik lõikus. Hea aeg sõprade vastuvõtmiseks! See on veel hüva ka seepärast, et nõukogude meremehed, nõukogude inimesed nagu Jugoslaavia rahvaski mäletavad üht teist septembrit, raskete sõjaaegade, 1944. aasta septembrit.

Sel ajal kohtusid relvavennad — Kolmanda Ukraina rinde väed ja Jugoslaavia Rahvavabastusarmee 14. korpus esmakordselt Doonaul, Raudväravate rajoonis. Meie vägede võidukat pealetungi toetasid Punalipulise Doonau Flotilli laevad. Nende komandosildadel seisis komandöride kõrval kartmatud meremehed — Jugoslaavia lootsid-partisanid.

Kell 9.00 randusid Nõukogude laevad Splitis. Randumine võttis täpselt seitse minutit aega. Vastavalt kehtivale rahvusvahelisele traditsioonile kutsus komandör lootsi kajutisse ja koos joodi klaas konjakit laevadegrupi õnneliku kohalejõudmise auks. Siin jutustas loots, et enne meid viibis Jugoslaavias Inglise sõjalaevade grupp. Tema kuningliku kõrguse meremehed randusid 22 minutit ja kasutasid buksiiride abi.

Nõukogude laevadegrupi komandör tegi ametliku visiidi kohalike võimude esindajatele, NSV Liidu ajutisele chargé d'affaires'ile Jugoslaavias ja Jugoslaavia sõjalaevastiku juhatajale. Peatselt saabusid need isikud ristlejale vastuviisiidile.

Päeva teisel poolel algas hulgaliste kaldalubade andmine isikulisele koosseisule. Varsti segunesid nõukogude meremeeste valged pluusid ja vormimütsid linnaelanike heledate ülikondadega. Esimesed tutvused, esimesed naeratused, esimesed mälestusesemete vahetamised. Kaugeltki

Jugoslaavia merejõudude ülemjuhataja admiral Jerkovitš ja viitse-admiral Kotov Nõukogude sõjalaeval

mitte kõik vene sõnad ei lange kokku serbia omadega. Kuid sellest pole viga. Kui kohtuvad tõelised sõbrad, siis pole raske leida ühist keelt. Kuid see, kes peale vene keele oskab ukraina keelt, tunneb end siin nagu kala vees. Nõukogude meremeeste esimesed kohtumised Spliti elanikega tõendasid, et sõprus meie rahvaste vahel on suur, siiras ja südamlük.

Rannikulinna tänavail

Splitis, nagu paljudes teistes Jugoslaavia linnades, on kaasaeg tihedas seoses minevikuga. Näiteks 613. aastal vallutas ja hävitas Rooma keiser Diocletianus Solini linna, mis on asutatud kaks sajandit enne meie ajaarvamist, ning ehitas selle kõrvale palee, mille ta piiras 17-meetri kõrguse nelinurkse kivimüüri. See on tohutu suur hoone. Isegi veel nüüd, kuigi kaetud luuderohu, sambla ja paljude sajandite ämblikuvõrguga, on palee tuultest täkitud marmorsambad endiselt kerged ja kaunid. Kuid nad pole enam millelegi toeks: katused on varisenud, tolmuks pudenenud. Kuid varemete naabruses, sammaste ja Egiptusest sissetoodud sinisest nefriidist tahatud sfink-

side kõrval keeb elu. Muistsete sammaste taga on «Kuldsete väravate» juures otse tänavale paigutatud «kafaana» lauakesed, kus tibatillukestest tassidest juuakse väga kanget kohvi. Ühe marmorrusu külge on liibunud nii tavaline «duhaana», kus müüakse tubakasaadusi ja ajalehti.

Siinsamas asub haruldane arhitektuuri mälestusmärk — Bütsantsi Katedraal Aeonia Georgi raidkujuga. Selle kõrval väikesed müügiputkad, kus müüakse meisterlikult valmistatud käsitöid — kullast ja hõbedast, puust ja savist — ning eredate kaunistustega rahvarõivaid. Muide, need asjad on kallid, olles määratud Euroopa rikaste turistide jaoks.

Palee, mille jäänused on suurel määral säilinud ka tänaseni Diocletianuse palee nime all, säigi aluseks Splitile, maalilisele linnale Aadria mere idakaldal.

Spliti tsentrum on avar ja madal asfalteeritud kalda-
pealne, mis on täis istutatud palme ja piirab kaarekujuliselt helesinist lahte. Siin nimetatakse seda «ovaaliks». Õhtul on see kõige elavam linnaosa. Väljaku üks serv ulatub tiheda terasteede-võrguga raudteejaama, mis on Zagreb-Spliti raudteeliini lõpp-punktiks. Teine serv liitub Mariani mäe jalamiga. Seedrite ja mändidega kaetud mägi kujutab endast tohutute mõõtmetega ilusat looduslikku parki, olles elanike ja turistide armastatuimaks puhkepaigaks.

Arvatavasti on see nii paljudes mereäärsetes linnades — saabub sadamasse suur laev, ja selle kõrgele ulatuvad mastid, ruhvid, pingul olevad antennid muudavad otsekohe linna profiili. Nagu ühe silmapilguga kasvab üles terve kvartal. Eile õhtul loobusid splitlased oma traditsioonilisest jalutuspäigast — «ovaalist» ja tulid sadamasse. Nad seisid kaua meie ristleja juures ja vaatlesid huviga kõike, mis toimus ristleja pardal. Jutukas rahvas pani kõike tähele — ehitusi, aparaate, raadio teel transleeritud käsklusi. Tarvitses ainult kellelgi meie meremeestest laevatreppi mööda laskuda, kui ta otsekohe piirati tiheda rõngana ja külvati üle küsimustega Nõukogude Liidu kohta, kutsuti linna vaatama.

Spliti elanikel on vene meremeestega traditsiooniline sõprus. Linna kodanikud meenutasid armastusega neid aegu, millal vene meremehed tulid appi Jugoslaavia rahvale, kes tollal võitles kutsumata tulnukate vastu. Poolteist sajandit tagasi saabus Kroonlinnast Aadria kallastele

Jalgpallimatš Spliti staadionil

admiral Senjavini eskaader. Käsikäes Vene dessantsalka-dega võitlesid ka Jugoslaavia maakaitseväed.

... Täna oleme juba teist päeva Splitis. Nõukogude mereväelased hakkasid juba linnaga harjuma. Splitlastega olid sisse seatud sõprussuhted. Kohtumisel võis sageli kuulda:

«Dobor dan!»

«Živeli!»

Meie keeles tähendab see: «Tere päevast! Tere!»

Algul näib linn väikesena — üksainus kai, mille taga õõtsuvad väikesed laevukesed, mis on kõitega kivistatise külge kinnitatud. Ja nüüd, möödudes massiivsete mustri-liste plaatidega sillutatud Revolutsiooni väljakust, pöördume kait, läheme mööda kitsukest tänavat ülespoole, satume avarale väljakule, mis on tihedalt kauplusi täis ehitatud. Läheme edasi. Laiad tänavad vahelduvad nii kitsaste tänavatega, et isegi kaks jalgratturit ei pääse teineteisest mööda sõitma. Üks madruseid isegi hüüatas:

«Täpselt nagu Tallinn. Kui veel oleks vihm, ja pilved, ja Läänemere udu.»

Sammume üle Natšalnik Bulati väljaku, möödume teatrist «Narodnogo kazalištša», mille vastas seisab suurepärase Dalmaatsia poeedi Luka Botitši mälestussammas, lähime Maksim Gorki tänava ning saabume staadionile.

Siin kohtuvad täna nõukogude meremeeste ja Spliti garnisoni jalgpallimeeskonnad. Mäng oli visa, arenes kiire, tormilise tempoga. Väljaku peremehed tungisid tihti meie värava alla, kuid alati päästis olukorra väravavaht, kelleks oli vanemmadrus Kanunikov. Pealtvaatajate sagedased aplausid andsid ise tema mängule hinnangu. Mängu tulemus oli 0:0. Jugoslaavlased õnnitlesid meie meeskonda. Selgituseks olgu öeldud, et garnisoni jalgpallurid olid inglasi kahel kohtumisel võitnud suureskooriliselt 8:1 ja 11:2.

Õhtul andis Punalipulise Baltimere Laevastiku laulu- ja tantsuansambel Vabariigi väljakul kontserdi. See väljak sarnaneb rohkem teatri kui väljakuga. Ta on sillutatud muustriliste kiviplaatile ja kolmest küljest piirab teda suure hobuserauakujulise hoone fassaad. Väljak ise moodustab parteri, veidi kõrgemal sammaste taga paikneb esimene rõdu. Pärani avatud aknad moodustavad loožid. Pealtvaatajaid kogunes murruna. Kohalike juhtivate töötajate teadete järgi oli kohal vähemalt viisteist tuhat inimest. Siia tuldi tervete perekondadena, koos olid linna kõige vanemad ja nooremad elanikud.

Kontsert möödus suure eduga. Eriti soojalt võeti vastu Jugoslaavia partisanide laul «Kozara», dalmaatslaste naljalaul «A-tša», vene rahvalaulud ja -tantsud. Meie poole pöördunud elatanud naine ütles: «Ma ei küündinud nägema artiste, ka kuulda oli siia halvasti, kuid tunnen südamega, et nad hästi laulavad ja tantsivad. Väga head on meie nõukogude sõbrad.» Meie kõrval seisis keegi kroaat naisega. Ta õlal istus viieaastane tüdruk. Kui paluti korrata «A-tšad», ütles ta meile: «See meeldib meile väga, et te meie lauludest lugu peate».

Kivid meenutavad

Läksime üles Mariani mäele ja meie ees avanes linna panoraam Spliti lahega. Kuidagi äkki märkasid kõik: puud kasvavad otse kivil, tungides juurtega kivirahnude lõhedesse.

Hiljem oli Nõukogude meremeestel juhus teha ekskursioon mööda Dalmaatsia randa. Kõikjal kivid. Mälestustahvlid, tänavate ja väljakute nimesildid — kõik on kivitahvlikestel ja -plaatidel. Oliivid kasvavad tervete saludena otse kivil. Madalad viinapuud, kattes ruudukuju-

Vaade Splitile

liste paikadena mägede külgi, peidavad oma juuri peenes-
tatud kivisesse maapinda.

Splitist pooletunnise sõidu kaugusel asub Klussi kind-
lus. Ta on liibunud Kozjaki mäe järsakule. Kindluse ehi-
tasid roomlased juba viiendal sajandil, kuid see ehitis võib
veel tänapäevalgi olla tõhusaks kaitsevarjeks. Kindluse
sissekäigu juures on mälestustahvel. Pealkiri teatab napi-
sõnaliselt, et siin võitlesid esimese Dalmaatsia proletaarse
brigaadi võitlejad üheksa ööpäeva tugeva fašistliku väe-
osaga. Voditš (ekskursioonijuht) jutustas meie meremees-
tele noist aegadest, millal kindlust piirasid veneetslased
ja türklased. Slaavi ratnikud eesotsas vojevood Petro Kru-
titšiga ei lasknud võõramaalasi kindlusse. Nende müüride
taga, Jadru jõe silla juures kaotas Petro Krutitš elu, ku'd
võit saavutati siiski.

Pühapäeval sõitsime Šibeniki mereväebaasi, mis aset-
seb Splitist 80 kilomeetrit põhja pool. Kääruline maantee
meenutas Krimmi ja Kaukaasia teid. Vasakul paistis
meri, paremal pool kõrgusid kiviste veergudega mäed. Ja
jälle seesama pilt: õlipuud, mürdid, metsikud pistaatsia-
mandlid, rosmariin, kuldkannid, maasikpuud, mille mar-
jadest valmistatakse likööri, ja viinapuud klammerdusid
paindumatute mustjaspruunide juurtega kivisse nagu kot-
kas oma saagisse. Kapitan boina broda (1. järgu kapten)
Jossip Žužul rääkis:

«Vaadake seda kõrgendikku. Kas näete halle kive? See on juba roomlaste ehitatud loss.» Veidi hiljem selgitas ta: «Kas näete paremal pool paljast kivist veergu? Siin kasvavad varemalt õlipuud. Metsatuka põletasid maha itaalia fašistid okupatsiooni ajal.»

Šibenik on revolutsiooniliste traditsioonide linn, suure ja keeruka ajaloolise saatusega. Me kuulsime siin järgmist:

«See kõrge kellatorn pitsiliste marmorpalkonitega on Jugoslaavia kõige vanem kell. See näitab juba mitu sajandit linnaelanikele täpset aega. Aga too kivist massiiv vees on püha Nikola kindlus. Ehitatud viieteistkümnendal sajandil kaitseks türklaste vastu, kaitseb ta sissepääsu abajasse. Okupatsiooni ajal peeti siin kommuniste vangis. 22. mail 1942 lasksid itaalia fašistid siin maha Rade Kontšari, Jugoslaavia rahvuskangelase, Kroatia Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretäri.

... Masinad sõitsid Podgorasse. See on väike suvituskoht, mis asub Splitist sada kilomeetrit lõuna pool. Siin-ses väikeses lahes moodustati fašistidega peetud karmi sõja aastail merevää-partisanisalk. Jugoslaavia patrioodid relvastasid kalapüügitraalerid, pargased ja muud ujuvvahendid, ning sooritasid nendega hulljulgeid kiireid äkkrünnakuid vaenlase laevadele, okupantide poolt hõivatud rannale, hävitasid vaenlase elavjõudu ja tehnikat.

Siin Podgoras seisab kõrgendikul kivist tahutud partisaani-madruse kuju. Pjedestaalile on graveeritud madruste ja laevade komandöride nimed. Rahva mälestus jäädvustas igaveseks meremeeste vaprust, kes ebavõrdsetes lahingutes kangelaslikult hukkusid oma kodumaa vabaduse eest.

Kauge muinasaja mälestusmärkide naabrust fašismi vastu peetud hiljutise kangelasliku võitluse mälestusmärkidega, kahe ajaloo — muistse ja kaasaegse — põimumist kohtasime sõna tõsisel mõttes igal sammul. Selline siinsete paikade iseärasus paelus meie tähelepanu meie esimestest Jugoslaavias veedetud päevadest alates, juba Splitis. Kui palju kõneleb aga mälestustahvel, mis on Spliti vanalinnas kinnitatud ühele müürile neljakandilise asfalteeritud Rahva väljaku ääres! Tahvli pealkiri pajatab, et rahvavabastusarmee väed puhastasid 1944. aasta septembris Spliti linna fašistlikest anastajaist. Kõigi linnaelanike südameis põhjustab see lihtne tahvel ääretult rohkem tundeid kui kauge muinasaja roheliseks-tõmbunud pronks ja sammaldunud kivid.

Ristlejale «Ždanov» tuli külla grupp Moskva, Ivanovo-Voznessenski ja Leningradi kangruid, kes olid teinud kahe-nädalase turismimatka mööda Jugoslaaviat. Nad jutustasid Jugoslaavia külgetõmbavast loodusest, Belgradist, vanast Ohridi linnast, mis asub Makedoonias imeilusa mägijärve kaldal ja kus on üle saja ajaloolise mälestusmärgi. Nagu teada, on Ohrid üks neid paiku, kus sündis slaavi kirja-vara ja slaavi kultuur. Nõukogude turistidele meeldis ka Split oma korrastatud supelranna ja rikkalike väävliallikatega.

Jugoslaavia, see tähendab sinist Doonaud, kirkast päikest, sooja merevett ja maalilist loodust. See on sõna tõsisel mõttes turismimaa. Meile jutustati, et näiteks suvekuudel saabub Splitti iga päev kolm-neli tuhat turisti eri maadest. Niisugust puhkajatevoolu ei suuda linna hotellid arusaadavalt ära mahutada. Turistid elavad eramajades, elutsevad telkides väljakutel, parkides või linnast väljas. Sõites mööda Krki jugadest (umbes 50 kilomeetrit Splittist) nägime seal tervet itaalia, saksa ja teiste turistide telklinna. Turistidevool Jugoslaaviasse on keskmiselt 500 000 inimest aastas.

Turism on Jugoslaaviale oluliseks välisvaluuta saamise allikaks. Sügisel, kui matkajatevool välismaalt väheneb, püüab agentuur «Putnik» («Turist») meelitada kliente omalt maalt.

Split on ajaloolise Dalmaatsia provintsi kultuuri- ja majanduskeskus; Jugoslaavia tähtsam sadam, riigi peamine sõjalaevastiku baas. Linna elanikkond on enamikus kroaadid.

Kroaadid on tööd armastav, külalislahke ja lõbus rahvas. Kui meie laevastiku ansambel andis Spliti ühel väljakul kontserdi ja konferansjee teadustas, et järgmise numbrina esitatakse «A-tšad», tekkis koosolijate seas heakskiidumürin, naer, aplausid. Tuleb välja, et see on kõige armastatum rahvalaul Dalmaatsias. See laul tekkis Brači saarel. Ajaloos on saar tuntud selle poolest, et saare lähedal pidas Vene brigg «Aleksander» vanemleitnant Skalovski juhatusel lahingut nelja Napoleoni laevaga, millel oli tugev ülekaal suurtükkide poolest, ja vaatamata kõigele sellele, saavutas võidu.

Saare elanikud torkavad silma oma haruldase südame-

liikkusega, lõunamaalastele omase teatud pikatoimelisusega liigutustes, väsimatusega töö juures ja trotsliku lõbususega, huumoriga. «A-tša» laulu mõte on lihtne: kaks saare noormeest töötavad sadamas. Kaldal kõnnib kaunis neid ja kannab veinikannu. Noormehed paluvad neiult kumbki klaas veini, kuid nad ei taha sugugi juua neiu, vaid iseendi, bratšilaste terviseks.

Jugoslaavia vabastamise ajal saksa fašistlikest vallutajatest ei olnud Splitis Nõukogude Armee väeosi, kuid tänuhulka linnaelanikke meenutavad armastusega neid kohtumisi vene võitlejatega partisanisalkades või kuski mujal Jugoslaavias. Linnakodanikud võtsid nõukogude inimesi vastu kui oma vendi. Splitis näidati meile ka tänavaid, mis olid ristitud meie südamele kallite nimede järgi: Maksim Gorki, Leo Tolstoi, Leningradi tänav. Meid huvitas, kuidas tekkis viimane nimetus. Tuleb välja, et sõja ajal kuulis Jugoslaavia rahvas Leningradi kaitsjate kindlameelsusest ja nende auks ristitigi ümber üks Spliti tänavaid. Nõukogude sõjameeste kangelaslikkus andis Jugoslaavia partisanidele jõudu ja veendumust võitluses fašistide vastu.

Split on laialt tuntud oliivõli tootmise, kuld- ja hõbeasjade ning muude käsitööstuslike toodete poolest.

Suurtest ettevõtetest on siin laevatehas «Split». Kuid laevatehasel on oluline puudus. Ta saab ehitada ainult laevakeresid. Aga sisseseade — mootorid, turbiinid, mitmesugused laevamehhanismid ostab ta välismaistelt firmadelt. Laevatehasel on alles nõrgalt juurdunud keevitus. Peaaegu pool monteerimistööstest teostatakse vananenud meetodil, neetamise teel. See teeb laevaehituse tunduvalt kallimaks ja aeglasemaks.

Linnas areneb elamuehitus, kuid aegamööda, sest domineerib käsitsitöö. Meie ankruplatsi lähedal püstitasid ehitajad uue hoone seinu. Halli dalmaatsia kivi veeti kohale kärudega, siis kanti aga käsikanderaamidena üles. Korteri-küsimus on üks teravamaid küsimusi tänapäeva Jugoslaavias.

... Okeanograafia ja kalanduse instituut. See paikneb väljaspool linna piire, Spliti lahe kaldal. Instituudihoone on kahekorruseline, hästisisustatud akvaariumidega.

Nõukogude mereväelaste gruppi võtab vastu instituudi direktor bioloogiateaduste doktor Blahho Tsveitš ja viib oma kabinetti. Direktor teeb ettepaneku juua kohtumise

Pildike Jugoslaavia mägiteelt

terviseks Nõukogude saadikutega, Nõukogude-Jugoslaavia sõpruse terviseks. Hiljem näitab ta meile mahukaid venekeelseid raamatuid ja selgitab: need on nõukogude mikrobioloogide tööd, mis saadi vahetuseks Jugoslaavia okeanograafia instituudi teaduslike uurimuste eest. Siis ütleb ta:

«Mikrobioloogiline teadus on oma päritolult slaavi teadus. Esikoht maailmas sel alal kuulub nõukogude teadlastele. Me oleme väga huvitatud Nõukogude okeanograafia saavutustest, õpime neid hoolega tundma. See aitab meil praktilisi küsimusi lahendada, muuhulgas sardiinide — Jugoslaavia kalurite tähtsaima tuluallika — paljunemise probleemi.

Mere kaldal asub Jugoslaavia rahvakunstniku Ivan Meštrovitši kunstigalerii. Spliti põliselanik Meštrovitš pühendas kogu oma kunstniku-, skulptori- ja arhitektitalendi oma rahvale. Kõik ta maalid, marmorist ja puust loodud esemed on pühendatud rahva elule ja olule. Isiklike summadega ja omaenda jooniste järgi ehitas Meštrovitš galerii ja andis selle rahva omandiks. Skulptori talent lõi oivalise tundmatu sõduri monumendi, mis on püstitatud Belgradi. Kauemat aega elab J. Meštrovitš Ameerika Ühendriikides, kuid kõik oma teosed saadab ta kodumaale.

Jerko Ivantšitši nimelises zadruugis

Igal hommikul lahkub ristleja juurest autobusse ja sõidumasinaid ekskursantidega. Nõukogude mereväelased tutvuvad linna ja selle ümbruse vaatamisväärsustega. Täna aga siirdus grupp madruseid ja vanemaid Jerko Ivantšitši nimelisse zadruugi (nii nimetatakse siin põllumajanduslikku kooperatiivi). See pole linnast kaugel ja seda peetakse eeskujulikuks.

Meremehed tulid laevale tagasi hilja, kuid asusid siinsamas peatekil vahetama oma muljeid kohtumisest Jugoslaavia talupoegadega. Meid kõiki huvitas see, missugune on siin põllumajanduse olukord.

Ajakirjanduse kaudu teadsime, et omal ajal saadeti paljud artellid-zadruugid laiali ja et üle 80 protsendi maast kuulub üksiktalupoegadele. Jugoslaavias on tohtu hulk väikemajandeid, maa suurusega kahest kuni kümne hektarini, Dalmaatsia rannikul isegi väiksemaid. Seega on need

Nõukogude meremehed Jugoslaavia ühismajandiga tutvumas

väikemajandid, mis toidavad iseendid ega suuda anda küllaldaselt põllumajandussaadusi linnade ja tööliskeskuste elanike varustamiseks toiduainetega. 1957. aastal oli Jugoslaavias eriti viljarikas aasta, ja siiski tuli importida tohtu hulk nisu — peaaegu 700 000 tonni.

... Autobuss sõitis mööda siledat maanteed. Vastu tuli üksikuid talupoegi. Nad tõttasid turule. Mõned losutasid mugavalt kohmakas puusadulas, mis täidab peaaegu kogu väikese eeslikese selja, ja vestlesid elavalt omavahel, ise žestikuleerides. Siis pöördus masin kivisele külavaheteele ja peatus varsti. Kõik väljusid autobussist ja suundusid piki köögiviljaaedu suunduvat jalgrada Jerko Ivantšitši nimelise zadruugi juhatuse majja. Majad on üksteisest kaugel ja korratult läbisegi paisatud. Õuedel, maisivartest püstitatud «šalaššides» kuivavad suurtes kimpudes tubakas ja punane pipar.

Artelli esimees Perice Šegvitš surus tugevasti madruste ja vanemate kätt ning küsis otsekohe:

«Aga kes teist on stavroopollased?»

Selgub, et 1956. a. septembris sõitis Šegvitš Jugoslaavia delegatsiooni koosseisus Nõukogude Liitu ja viibis Stavropoli kandis kolhoosis «Rossia», kus ta võttis osa Üleliidulise Põllumajandusteaduste Akadeemia väljasõidusessioonist.

«Rikas on see kolhoos, palju head maad, eeskujulikult on korraldatud töö,» kõneleb Perice Šegvitš. «On mida kadestada ja millest õppida: ega siis «Rossia» ühekorraga miljonäriks saanud. Pole kaugel aeg, kus ka meil kõik talupojad zadruugidesse liituvad; teist teed sotsialismi juurde ei vii.»

Pärast kutsus lahke peremees külalised lauda, mis oli rikkalikult kaetud mustade ja valgete viinamarjadega, külavõileibadega (pikuti pooleks lõigatud saiakesed singi, vorsti ja juustuga) ja klaaskannudega täis lõhnavat viinamarjaveini, ning ütles:

«Südamlikud tunded, millega meid vastu võeti teie maal, jäävad igaveseks meelde.»

Kui külalised istusid pinkidele vaheldumisi zadruugi liikmetega, tõstis Periče Šegvitš klaasi sõpruse kinnituseks Nõukogude Liiduga.

Meremehed puistasid esimehe üle küsimustega: kui palju on zadruugil maad, kui suured on tulud, kuidas jagatakse tulusid talupoegade vahel. Šegvitš, tühjendanud peekri poole peale, lahjendas veini veega, nagu siin on kombeks, ning alustas kiirustamata.

See zadruug on üks vanemaid Jugoslaavias, ta on asutatud 1945. aastal. Saja kahekümne üheksal perel on üldse 63 hektarit maad. Kuid maa pole artelli oma, vaid kuulub üksikutele taludele. Kooperatiivi iga liige annab oma maatüki zadruugile just kui rendile. Selle eest saab ta teatud osa artelli üldtuludest sõltuvalt maatüki suuruselt, väärtusest ja isegi selle asukohast. Zadruugis on ka töölisi, kel pole oma maad. Igal tööliigil on normid. Proportsionaalselt nende täitmisele tehakse aasta lõpul lõplik rahaline arvestus. Artelli sissetulek oleneb saagist ja turukonjunktuurist. Kui zadruugi liige tahab osta oma toodangu saadusi, saab ta need odavamini kui turult.

«Kuidas on lugu uute liikmete vastuvõtmisega?»

«Paljud üksiktalupojad pole zadruugi astumisele vastu, kuid üldkoosolek, kes üksi tohib niisuguseid küsimusi otsustada, võtab uusi liikmeid vastu suure valikuga.»

«Miks?»

Perice Šegvitš seletab asja nii, et kooperatiivi liikmed kardavad oma kollektiivi talupoegade hulgaga lahjendada, kardavad, et sellega äkki vähenevad nende tulud.

Vaatlesime korrapärasteks nelinurkadeks jagatud põlde.

«Siin kasvab karamfiil-nelk,» selgitab zadruugi juha-

Ühismajandi liikmed vaatlevad Nõukogude meremeeste
poolt kingitud albumit

taja. «Alguses tegeles kooperatiiv ainult köögivilja- ja viinamarjakasvatusega. Siis otsustati lilli kasvatada. Nende all on 35 hektarit maad. See on meie majanduses väga tulukas asi. Meie karamfiil on kuulus euroopa turul — Austrias, Poolas, Belgias, Prantsusmaal, Lääne-Saksamaal. Viimaseil aastail on eksporditud 82 uut sorti eriti vastu- pidavaid lilli.

20 hektarit maad on köögivilja all ja kaheksa hektarit on viinamägesid. Zadrugis on kaks traktorit. Muidugi on niisugustel väikestel kvadraatidel neid raske kasutada. Traktoristid on palgatöölised...

Siis kogunesid külalised ja pererahvas jälle kokku, vestlesid nagu vanad tuttavad. Keegi noortest hakkas «Katjuušat» laulma. Kõik hakkasid kaasa laulma, algas tants. Hiljem kõlas trotslik laul Mariani mäest. Madrused ei osanud kroaadikeelseid sõnu, kuid viis oli lihtne ja nad laulsid üksmeelselt kaasa.

Üks mereväelastest, jättes esimehega jumalaga, kinkis talle V. I. Lenini kujutusega rinnamärgi. Mõne sekundi vältel silmitses Perice Šegvitš märki, siis tõstis õrnalt huulte juurde ja suudles seda.

«Meie suur õpetaja,» ütles Šegvitš vaikselt, kinnitades märgikest kuuereväärile.

Nii lahingus kui ka rahupäevil peame olema ühel nõul

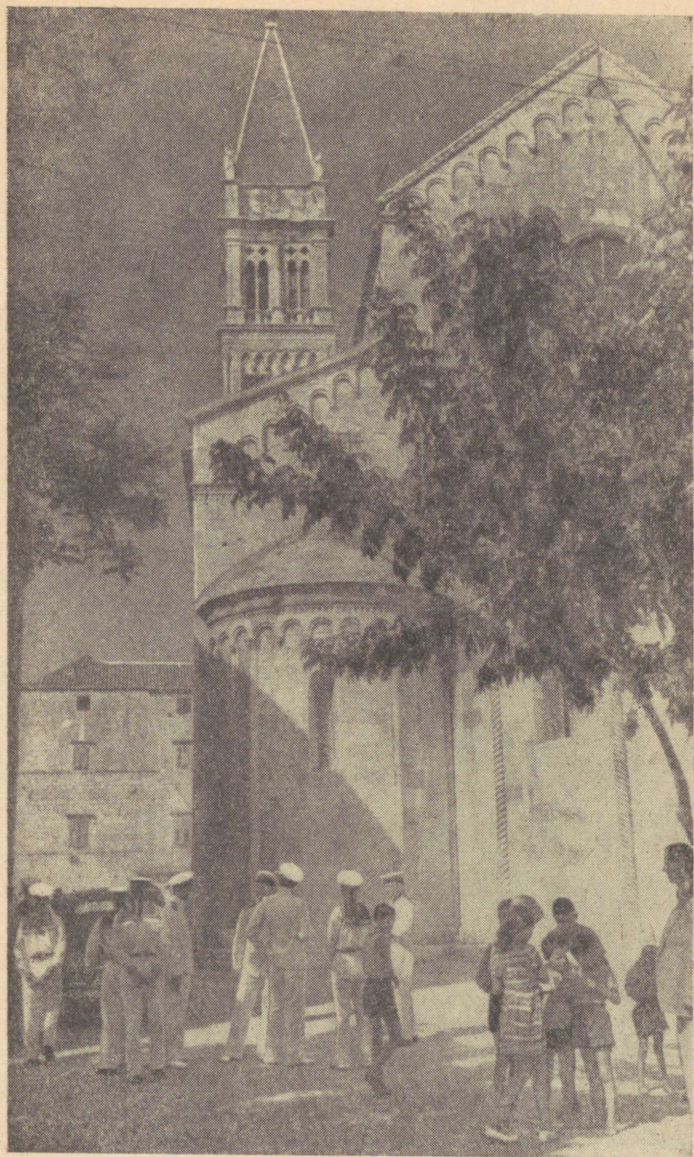
Kuus päeva Jugoslaavia pinnal lendavad mööda kiiresti ja märkamatult. Kuid ka selle lühikese aja vältel tundsid Balti laevastiku mereväelased täies suuruses Jugoslaavia töötajate tohutu suurt huvi nõukogude inimeste elu vastu, vennaliku sõpruse sooje tundeid.

Ekskursioonidel Spliti vaatamisväärsustele, sõitudel muistse kindluse Klissi juurde, Trogiris ja Šibenikis, kuulsate Krki jugade juures, ettevõtetes ja zadrugides — kõikjal kuulsid meie madrused, vanemad ja ohvitserid:

«Dobar dan! Živeli!»

«Tere päevast! Tere!»

Rõõmuga võtsid Jugoslaavia kodanikud vastu Balti laevastiku mereväelasi — suure nõukogude rahva väärikaid poegi. Lühikese Splitis viibimise aja vältel külastas rist-leijat üle viieteistkümne tuhande inimese. Paljud tulid tervete perekondadega ja veel mitu korda, tuldi tööriivastes

Katedraal iideses Trogiris

otse töölt, sõideti kohale teistest linnadest, sealhulgas ka Belgradist. Meie laevu külastasid paljud turistid. Itaaliast saabunud mees ja naine palusid kingituseks V. I. Lenini pilti. Kui nende palve rahuldati, tänasid nad kaua ja kuumalt.

... Kärarikas inimvool valgus mööda laeva laiali. Lapsed ronisid vaevaga signaaltornidesse, seisisid tundide kaupa sillakese tiibharudel, pärisid vahimadruselt, millal karu Potapõtš välja jalutama tuleb. Täiskasvanud peatusid tornide juures, astusid sisse kubrikutesse, laeva raamatukokku, salongi, vaatlesid diagramme, plakateid, stende fotodega, mis jutustasid NSV Liidu saavutustest tööstuses ja põllumajanduses, teaduse ja kultuuri alal, meremeeste igapäevasest õppetööst, Vestlustes ja helepunases külalisraamatus (mille juures seisis alati järjekord) väljendasid külalised südamlikke tundeid nõukogude rahva vastu, olid vaimustuses edusammudest, mida meie rahvas on saavutanud kommunistliku partei juhtimisel.

Esitame mõned sissekanded külalisraamatust:

«Nõukogude Liidu ja Jugoslaavia rahvad peavad olema ühel nõul nii lahingus kui ka rahupäevil.»

«Nõukogud on praegu kõige tugevamad. Soovime veel suuremat edu.»

«Ma veendusin praegu näitlikult NSV Liidu tööstuslikus võimsuses.»

«Laev meeldis mulle väga. Olen väga rõõmus, et mul oli võimalus pisut kõnelda seltsimeestega Nõukogude Liidust.»

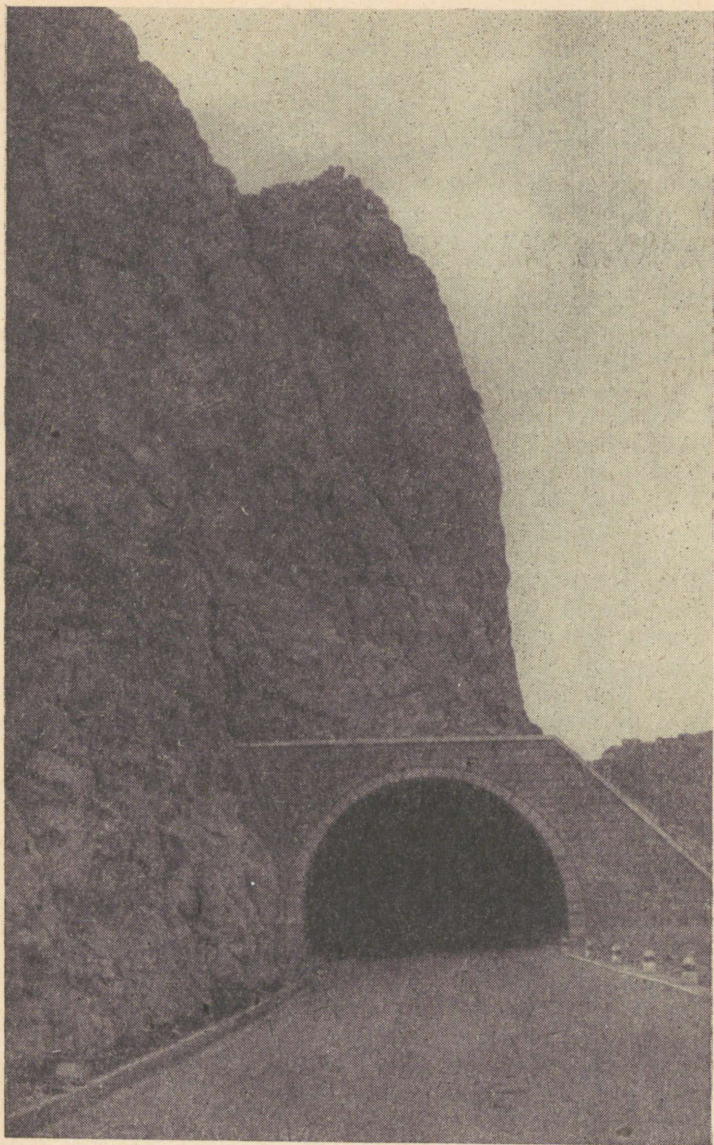
«Sellised kohtumised mõjuvad viljastavalt slaavi rahvaste vahelisele sõprusele ja armastusele» (palju allkirju).

«Tugevnegu kuulsusrikas Nõukogude laevastik rahu kaitsel!» Doktor Miloševitš Zagrebist.

«Elagu Jugoslaavia ja Nõukogude Liidu sõprus!» kirjutab noor mustajuukseline tütarlaps Jugoslaavia Noorsooühingu märgiga heledal pluusil.

Jugoslaavlased, tundes elavat huvi elu vastu Nõukogudemaal, jutustasid meeleldi ka oma elust ja olust. Headele vene sõpradele räägiti ka raskustest, mida riigis on veel küllalt.

Pensionär Jurko Tolitšil on raske käia. Kuid ta tuli ristilejale, vaatas laeva kiirustamata läbi, istus siis peatekil pingile. Teda ümbritsesid mereväelased. Sellel dalmaatslasel on huvitav elukäik. Jurko Tolitš on endine kauba-

Üks paljudest tunneleist Jugoslaavia maanteedel

laevastiku meremees. Esimese maailmasõja ajal sattus ta Saksa-Austria armee sõdurina venelaste kätte vangi. Oli Siberis ja Odessas. Koos vene punaarmeelestega võitles ta Nõukogude võimu eest valgekaartlaste ja interventide vastu. Hiljem pöördus tagasi kodumaale. Monarhistlikus Jugoslaavias valitsesid tööpuudus ja vaesus. Tuli sõita madrusena eri maade laevades. Teise maailmasõja aastail käis Ameerika transportlaevadega Vladivostokis. Palju nägi kogenud meremees maailmas, kuid Nõukogude Venemaa vaimustas teda hingepõhjani.

«Kui rahvas on riigis peremees,» ütleb Jurko Tolitš, «saavutab ta kõik, mida tahab. Aga mis teile sellest rääkida, te teate seda minust paremini.»

Siis jutustas Jurko vihaselt, et «Ameerika Hääl» laimab Jugoslaaviale määratud saadetes Nõukogude Liitu, ning lõpetas juba rahulikult:

«Nad kardavad meie sõprust, seepärast nad mõtlevadki välja igasuguseid olematuid asju ja tühja loba.»

Kui meie laevastiku ansambel andis kontserdi viimse võimaluseni täiskiilutud Spliti laevatehase klubis, aplodeerisid lauludest võlutud pealtvaatajad kuumalt ja üksmeelselt, nõudes iga numbri kordamist. Ja peaaegu iga numbrit saatsid hüüded: «Hurraa!», «Sõprus!». Pärast kontserti tuli mereväelaste juurde tööliste grupp. Arenes vestlus.

«Siin olid Ameerika ja Inglise laevad,» ütles treial Ivan Laszlo. «Kuid keegi neist ei mõelnudki kontserti anda ega isegi töölistega vestelda.»

«Me tahame teiega ühte teed sammuda ja teie käest uue elu ehitamist õppida,» ütles üks teine tööline.

17. september oli meie Jugoslaavia pinnal viibimise viimaseks päevaks. Linnaelanikud tulid juba varahommikust alates üksikult ja rühmiti meie ankruplatsile. Ennekõike tulid muidugi lapsed. Nad õppisid kiiresti ära meie «tere» ja küsisid tingimata «märgikest», kuigi paljudel ilutses rinnas juba kolm-neli ja rohkemgi nõukogude rinnamärki. Pärast lõunat kuni videvikuni suurenes inimvool. Oli kuulda sooje soove õnnelikuks reisuks, südamlikke küllakutseid. Paljud võtsid välja märkmikud, piltpostkaardid ja palusid madruseid, vanemaid ning ohvitseri autogramme anda.

Hilja õhtul anti laevatrepi juures olevale vahimadrusele üle ümbrik. Pealkiri vene ja jugoslaavia keeles: «Ristlejale «Ždanov».» Ümbrikus oli kolm kirja. Üks oli kirjuta-

tud poeemi kujul ja oli pühendatud V. I. Leninile. Teises räägiti sellest, et Jugoslaavia rahvas mäletab, kes ta fašistide käest päästis ja on Nõukogudemaa igavene sõber ning liitlane. Kolmas kiri oli lühike, kuid samuti väljendusrikas: «Meie sümpaatia on emakese-Venemaa poolt. Zuvalitš Ante. 17. IX 57. a.»

Päeva teisel poolel asetas Nõukogude laevadegrupi komandör viitse-admiral Kotov koos teda saatvate ohvitseridega pärja võitluses hitlerlike okupantidega langenud kangelaste hauale. Jugoslaavia sõjalaevastiku ülemjuhataja korraldas vastuvõtu Nõukogude laevade lahkumise puhul. Ta andis Balti laevastiku meremeestele üle meisterlikult valmistatud puust purjelaevamudeli.

*

18. septembri hommikul lahkus Nõukogude laevadegrupp Splitist Jadrani sinistele voogudele. Kaid olid jälle rahvast täis. Ristleja ja eskaadri-miiniristleja isikuline koosseis olid peatekile suurrivistusse üles rivistatud. Kaldalt kuuldus hüüdeid:

«Dobri vam put, dorogi družovi!»

«Head reisi, kallid sõbrad!»

Meie visiit tõendas veel kord, et Nõukogude ja Jugoslaavia rahvad on truud ja ustavad sõbrad.

RAEVU JA PÄIKESE MAA

Kui külalislahke Split jäi selja taha, vahetasid mere-mehed elavalt muljeid muistsel slaavi maal veedetud päevadest, uutest sõpradest, keda tekkis nii palju Jugoslaavias viibimise lühikese aja jooksul.

Kell 17.00. Isikuline koosseis on kogunenud peatekile. Kontradmiraal teatab, et Süüria valitsus pöördus Nõukogude valitsuse poole sooviga näha meie laevu viisakusviisidil Süürias, ja et see palve rahuldati.

Ristleja «Ždanovi» ja eskaadrimiiniristleja «Svobodnõi» meeskonnad on õigusega uhked — neile usaldati uus, veel vastutavam ülesanne: anda kangelaslikule neljamiljonilisele süüria rahvale üle südamlük tervitus nõukogude rahvalt ja oma Süürias viibimisega veel kord näidata, et nõukogude ja araabia rahvaste sõprus on siiras ning omakaspüüdmatu sõprus.

Juba Läänemerest Vahemerre sõidul jälgis laevadegrupp teraselt raadioteateid. Selle maa kohale kogunesid tollal välismaise sissetungi tumedad pilved. Imperialistlike riikide ajalehed arendasid noore Araabia vabariigi metsikut tagakiusamiskampaaniat. Süüria piirile koondusid Türgi väed. Tema ranniku lähedal alustas oma selgesti mõistetavaid manöövreid Ameerika Ühendriikide 6. laevastik.

Ja kõik sellepärast, et Süüria valitsus, teostades teiste rahvastega sõpruse ja rahu poliitikat, lükkas tagasi imperialistlike suurriikide arvukad katsed, kiskuda Süüriat Lähis-Idas kokkuklopsitavasse sõjalistesse blokkidesse. Ta keeldus osa võtmast niinimetatud «Kesk-Ida väejuhatusest», ja mõistis kategooriliselt hukka agressiivse Bagdadi pakti. Süüria lükkas tingimusteta tagasi «Eisenhoweri doktriini», mille tõeline eesmärk oli Lähis-Ida maade allutamine Ameerika ülevõimule.

Süüria iseseisev sise- ja välispoliitika võitis kõigi rahuarbastavate rahvaste tunnustuse. Samaaegselt kutsus

Süüria esile lääneriikide vihavaenu, esmajoones USA imperialistlike ringkondade vihavaenu. Ameerika imperialistid hakkasid aktiivselt punuma Süüria valitsuse vastu vandenõude ja intriigide võrku. USA saatkond Damaskuses (Süüria pealinn) muudeti spionaažikeskuseks, kuhu jooksid kokku kõik ettevalmistatava valitsusvastase vandenõu niidid. Siin olid kogenud luurajad ja õõnestustegevuse «spetsialistid», kes olid vilumust omandanud Guatemalas, Jordaania ja muudes maades.

Kui imelik see ka ei oleks, kuid sellises suhteliselt väikeses neljamiljonilise elanikkonnaga riigis nagu Süüria, suurendati Ameerika saatkonna personali 700 inimeseni, kelle käsutuses oli alaliselt 170 autot, ameerika sõjaväeline atašee aga kasutas isiklikku lennukit. Kuid valitsusvastane vandenõu kukkus uskumatu ragina ja praginaga läbi. Sellest osavõtjad paljastati ja tehti kahjutuks. Nende ameerika käsilased saadeti maalt välja.

Pärast valitsusvastase vandenõu nurjumist vallandasid Ameerika imperialistid ohjeldamatu laimukampaania Süüria vastu. Nad lasksid käiku kõik, alates labasest valest «kommunismi sissetungist» ja lõpetades avalike üleskutsetega relvastatud kallaletungiks Süüriale. Ameerika Ühendriigid asusid ette valmistama otsest agressiooni süüria rahva vastu, mida nad kavatsesid teostada esmajoones Türgi, Iraagi ja Iisraeli abil. Selles piirkonnas küpses kiiresti uue sõja kolle.

Süüria rahvas lõi maailma kõigi vabadustarmastavate jõudude toetusel tagasi imperialistide rünnakud. Praegu püüavad ameerika agressorid ikka samade läbikulunud võtete ja meetoditega segada vahele Ühinenud Araabia Vabariigi siseasjadesse. Imperialistid ei taha kuidagi leppida sellega, et egiptuse ja süüria rahvad asusid iseseisvale majandusliku ja poliitilise arenemise teele.

... Nõukogude laevadegrupi kurss oli võetud Vahemere idaossa, mis muinasajal oli tuntud Foiniikia merena, Süüria sadamasse Latakiasse. Õhtul möödusid laevad Albaania Rahvavabariigi rannikust. Elektrituledest heledasti valgustatud Albaania sadama Durresi traversil lükati laevakellade osutid tunni võrra edasi. Nüüd oleme Moskva ajast tunni võrra järel, kuid mõttes elavad meremehed koos kalli kodumaaga. Isikuline koosseis kuulab tähelepanelikult iga Moskva raadiosaadet, rõõmustab nõukogude inimeste tööalaste saavutuste üle.

Laevaajaleht avaldas NSV Liidu välisministri A. Gromõko Nõukogude ja välismaa korrespondentide pressikonverentsil tehtud avalduse, milles räägiti olukorrast Süürias, Omaanis ja Jeemenis. Raadios loeti ette NSV Liidu Ministrite Nõukogu läkitus Türki peaministrile, samuti anti edasi ka teatmelisi materjale Süüria riigi kohta.

Meremehed tutvusid suure huviga Süüria ajaloo ja majandusega, materjalidega süüria rahva võitlusest oma rahvusliku iseseisvuse eest. Laevadel toimusid isikulise koosseisu koosolekud. Käest kätte käisid kõik raamatud ja brošüürid Süüria ja Lähis-Ida kohta. Vaheseintele ilmusid stendid ajaleheväljalõigete ja fotodega. Vestlustes, mis tekkisid pidevalt kord siin, kord seal, kõnelesid meremehed oma poolehoiust väikesele süüria rahvale, kes otsustavalt tegutseb imperialistlike suurriikide ja Bagdadi paktist osavõtvate maade salasepitsuste vastu.

Süüria... Jälle astus meie retke suurt kaarti mööda väike punane lipuke, märkides läbisõidetud miile. Kaardi juures on alati inimeste rühmad.

«Süüria,» kiirustamata, silbitades, ise seejuures kulme kortsutades lausub ristleja parteiorganisatsiooni sekretär vanemleitnant Štšerbakov, «samuti nagu Egiptus, asub Süüria eesliinil Ida rahvaste võitluses kolonialismi vastu.»

Juba kolmandat ööpäeva lõikavad Punalipulise Baltimere Laevastiku laevadegrupi eestäavid mere peegelsiledat, tugeva violetse varjundiga pinda. Masinad — laeva süda — töötavad lakkamatult, kindlustades vajaliku kiiruse. Jälle kõlab tuttav käsklus: «Vormiriietus — spordipüksid ja barett!» Kuumus ei vähene ka öösel. Kubrikutes ja kajutites on raske hingata: päeva jooksul kuumenenud metall õhkab soojust. Meremehed magavad laevalael. Taevast meie peade kohal on tihe, must, tihedalt täispuistatud heledate tähtede soola.

Ohvitserid jutustavad madrustele ajaloolistest paikadest, milledest meie laevad mööduvad. Vasakul poordil vilguvad vaevaselt Küprose saare tulukesed. Siin ei vaibu tänapäevalgi võitluse tuli. Küproslased ei taha leppida inglaste valitsemisega ja nõuavad, et nad minema läheksid.

... Kithira saar. Ühes mütoloožilises legendis kinnitatakse, nagu oleks siin sündinud ilus Helena, kelle pärast alustati Trooja sõda ja hävitati muistne Trooja.

Mäagine Korfu saar. «Vene laevastikule hurraa! Miks minagi polnud siin, kas või mitšmanina,» hüüdis genera-

Sõjaria mereväeorkester tervitab külalisi

lissimus Suvorov, saades teada sellest vapruse poolest ainulaadsest vene meremeeste võidust. Nii algas raadio-saade Ušakovi eskaadri unustamatuist tegudest Vahemere-retke ajal ja ta võitudest Korfu saare juures. Jutustades sellest ajaloolisest lahingust, kutsus diktor meremehi üles olema retkel valvsad, pidama meeles meie sõjaväelist kohust.

Ristleja «Ždanovi» kujutusega fotole on märgitud: «20. septembril 1957. aastal. Kreeta saar». Sama päeva õhtul pühitsesid ristleja ohvitserid 3. järgu kapteni Sigali sünnipäeva.

Saar on küll Kreeka oma, kuid peremehed sellel on ikka alles inglased.

Otranto travers, Navarini travers, Tšesma... Laevad möödusid taas neist kohtadest, kus vene meremehed oma lahingulipud olid katnud kustumatu kuulsusega.

Selge ja pilvitu 21. septembri hommik. Otse kursil tuli nähtavale kergelt uduvinega varjatud mäGINE kallas. Meie laevadele kihutavad vastu Sõjaria torpeedokaatrid uhkelt lehvivate lippudega. Siidist rohelise-valge-musta triibu keskel on kolm punast tähte. Need tähistavad Sõjaria töötajate kolme ülestõusu, mida kroonis kolonisaatorite täielik väljatõrjumine Sõjaria pinnalt. Kaatrite tekkidele olid

rivistunud valges mundris meremehed. Nad tervitavad Süüriasse sõprusvisiidile tulnud Nõukogude laevu.

Kell 10.30 kohaliku aja järgi jõuab ristleja parda äärde kaater. Lipulaevale tulevad Nõukogude sõjaväeatašee, Süüria sideohvitser ja loots. Juba on selgesti näha kollakasvalge, rohelusega kattunud linn kõrgete valgete minaretitippudega. Reidil ja sadamasildadel on laevu eri maade lippudega. Meie reis läheneb lõpule.

Miili kaugusel kaldast vahetasid ristleja ja rannapatarei rahvaste saluute. Mängiti riigihümne.

Nõukogude laevu tuli vastu võtma tõesti terve linn. Inimesi olid täis kaid, majade katused ja rõdud, ehitustellin-gutega kaetud sadamahooned. Praegu ei saada meie laevu ainuüksi torpeedokaatrid. Kümned väikesed mootorkala-paadid, purjekad, sõudepaadid, mis on viimase võimalu-seni täidetud inimestega nii euroopalikus riietuses kui ka rahvarõivais, piirasid sisse ristleja ja eskaadri-miinirist-leja. Igal paadil on Süüria lipp. Näe, üks paadike on päris tillukene. Peal on tal aga tohutu lipp, mis ulatub ninast ahtrini. Peremees viskas rooli käest, tõusis püsti, vehkis kätega ja karjus:

«Zdrava, zdrava armija, armija sovjetie!»

Ja teine paat — selles on 15—20 inimest. Kõik seisavad ja aplodeerivad. Tüürimees haaras lipu kätte ja lehvitas seda, pööramata tähelepanu lootsiku ohtlikult suurele kal-lakule.

Käteplaksutused ja tervitushüüded kostavad ka kaidelt. Vastuvõtjate hulgas on palju vene ja araabia keeles kirju-tatud plakateid: «Elagu Nõukogude—Araabia sõprus!» Meie mereväelased tervitavad vastu madrusemütside leh-vitamisega. Sadama territooriumile rivistub Süüria mere-väelaste komando. Sõjaväeorkester mängib marssi.

Seni kui laevu vaieritega kinnitati, ei vaibunud aplau-sid ja hüüded «Elagu Nõukogude Liit!», «Araablased ja venelased on vennad!» Välismaised laevad võtsid meid vastu vilesignaalidega. Nende laevade meeskonnad kogu-nesid ülemisele tekile ja tervitasid Nõukogude saadikuid samuti hüüetega «hurraa!», käeviibete ja aplausidega.

Kell 12.00 lõpetasid laevad vaierdamise. Ristleja «Žda-nov» pardale tõusis Süüria kindralstaabi ohvitseride eri-delegatsioon eesotsas kindral Nefuriga. Delegatsioon tervit-as viitseadmiral Kotovit ja tema isikus kogu saabunud Nõukogude laevade isikulist koosseisu. Seejärel tegi Nõu-

kogude laevadegrupi komandör visiidi Latakia muhhasa-
sati (kubermangu) kubernerile, Latakia sõjaväeringkonna
ülemjuhatajale ja Süüria sõjajõudude ülemjuhatajale.

Meie laevade parraste ääres aga askeldasid lakkamatult
paadid ja tervituste mürinas oli selgesti kuulda:

«Rahu, sõprus!»

«Zdrava, zdrava armija, armija sovjetie.»

«Elagu Nõukogude Liit — araablaste ustav sõber ja
kaitsja!»

Esmakordselt Nõukogude—Süüria sõbralike suhete aja-
loos saabusid Nõukogude laevad meist kaugelasuvasse
väikesesse päikesepaistelisse Süüriasse. Ristleja ühele
tekile on üles riputatud loosung: «Nõukogude—Araabia
sõprus on tugev kui damaskuse teras.»

Latakia on üle külvatud päikesest ja läbi imbunud soo-
jast, sõbralikust ja rõõmsast vastuvõtust.

Latakia — linn ja sadam

Latakias on raske leida inimest, kes oleks ükskõikne oma
maa saatuse suhtes ja oma rahva suhtes, kelle vabaduse
kallale kipuvad USA imperialistid. Me vestlesime mitme-
suguste kihtide esindajatega, ja iga meie kaasvestleja väl-
jendas erinevalt oma mõtteid. Ühine oli neil üks — tung
rahu poole, iseseisvuse poole, valmisolek kaitsta oma
kodumaad, oma kodukollet, Araabia päikesest kuumaks-
kõetud maad imperialistide eest. Süürlased väljendasid
oma armastust meie rahva vastu. «Venelased on meie tõe-
lised sõbrad,» ütlesid nad.

Vaevalt astus Nõukogude mereväelaste esimene grupp
Süüria pinnale, kui igaüks meist tundis, et ta asub siiraste
sõprade keskel, et siin tuntakse hästi ja armastatakse meie
maad — suurt Nõukogude Liitu, kes näitab sõltuvatele ja
koloniaalrahvastele teed vabadusele. Meie kohtumised
Latakia elanikega, kõigi süürlastega olid alati liigutavad
ja tõeliselt unustamatud.

Teisiti ei saa öelda. Kas nimetada neid soojaks, tuliseks?
Kuid kõik sellised epiteedid paistavad kahvatuina ja vähe
väljendusrikkaina, kui näed ise seda ebatavalist sõpruse
väljendust, millega Süüria rahvas võttis vastu Nõukogude-
maa sõjaväelasi-meremehi. Ja igaüht meist haarab ääretu
uhkus oma kodumaa üle, tema järjekindla poliitika üle

rahvaste toetamisel võitluses kolonialismi vastu, vabaduse ja iseseisvuse eest.

Latakia on tüüpiline idamaine linn. Tänavad on kitsad ja suunduvad idast läände: isegi kõige kuumemal ajal on neis suhteliselt jahe, varjuline. Siin sai meile selgeks kitsaste tänavate eelis lõunamaistes linnades.

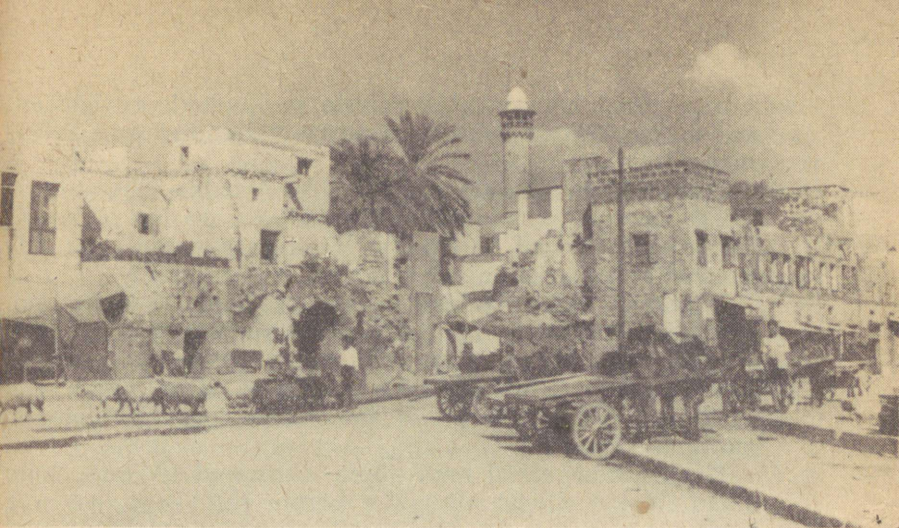
Suurtele euroopaliku arhitektuuriga hoonetele nõjatusid väikesed vana ehituslaadiga madalad majakesed. Äärelinn on tihedasti asustatud töölisrahvaga. Kesklinnas on kummalgi pool tänavaid väga palju kauplusi ja poekesi. Kaubad ripuvad otse möödakäijate peade kohal, on laiali laotatud uste juurde ja trotuaarile. Valmisrõivaid pakkuva kaupmehe kõrvale on istekoha leidnud šašlõkikaupmees. Juveliirikauplustes, mis on ühtlasi ka töökodadeks, lõomavad ääsituled ja vastu alaseid kõlisevad üpris kerged kullassepavasarakad. Süürialased on suurepäraseid meistrid kuld- ja hõbeasju valmistama. Improviseeritud pagari- tööstuse lähedal, mis levitab õhukeste värskete küpsiste aroomi, paiknes sepikoda suitseva ääsi ja kurdistavate vasaralöökidega. Sepikojale just nagu nõjatus teemaja, mille sissekäigu juures madalail pingikestel istuvad vesipiibusuitsetajad. Need on tumedais rõivais auväärt rau- gad. Pöördudes harva üksteise poole poetavad nad kiirus- tamatult mõne sõna. Nad näivad majesteetlikena oma lii- kumatusega selles rahvasummas, kus kõik on kirev, kära- rikas ja alaliselt liikuv.

Siin-seal leelotavad saapapuhastajad oma «vuja-vujat», kuna möödatormavad idamaiste maiustuste müüjad, kan- des tohutuid kandikuid pea kohal, reklaamivad oma kaupa ühetoonilise veniva hüüdega.

Inimvoolu läbivad vahetpidamatult iga tüüpi veo- ja sõidumasinad, voorimehekalessid, mille ette on rakenda- tud paar hobuseid ja mis on varustatud — autosignaali- pasunatega; väikesed peenikeste jalgadega eeslid veavad laisalt seljas korve ja pampe; majesteetlikult aeglase kõn- nakuga mööduvad koormakandjad kaheküüruga kaame- lid... On niisugune mulje, nagu ei kõnniks kesklinna tänaval, vaid elava laada putkaderidade vahel.

Märgates Nõukogude mereväelasi panevad araablased kokku oma peopesad ja tõstavad pea kohale. See on tervi- tuse märk, kindla sõpruse märk venelastega. Tihti kuul- dub hüüdeid:

«Ephen vomerbahhen!»

Latakia, vanalinn

«Tahhia sadaka el arabia sovjetia!»
«Al-arab-v-ar-russ-ihvan!»
(«Tere tulemast!», «Olgu tervitatud Araabia—Nõukogude sõprus!», «Venelased ja araablased on vennad!»).

Meie mereväelaste valgetele pluusidele ja vormimütsidele kinnitatakse kergest metallist Süüria lipukesed. Lippu kinkida — see tähendab kõige suurema tähelepanu osutamist külalisele: süürlased armastavad oma lippu — vabaduse ja iseseisvuse sümbolit.

Mulle meenub järgmine juhtum. Latakia staadion on pealtvaatajaist tulvil. Linna ja Balti laevastiku jalgpallimeeskondade vahelise matši kõige põnevamal hetkel kõlas väljaku kohal õhku värisema panev, veniv sarvehääl. Süüria meeskonna mängijad tardusid silmapilkselt kohale, kõik pealtvaatajad tõusid vaikides. Tuleb välja, et sel hetkel liigahtas staadioni lähedal asuva kasarmu kõrges mas-tis kiirestisaabusvas lõunamaises pimeduses Süüria vabariigi lipp ja hakkas laskuma. Lipu langetamist ja tõstmist aga tervitavad kõik, nii siin kui ka kogu maal.

Sarv vaikis ja jalgpallurid tormasid uuesti rünnakule. Selle kohtumise võitis meie meeskond aukartust äratava tulemusega 8:2. Kuid Damaskuses ta kaotas.

... Hiljem nägime Süüria lipukesi kõikjal, nendega on kaunistatud jalgrataste juhtrauad, sõiduautod, autobussid,

veokid, neid kantakse pintsakute ja kuubede revääridel. See on üks Süüria rahva armastuse väljendusi oma kodumaa vastu.

Kui palju on kannatanud see väike Araabia rahvas, enne kui ta saavutas vabaduse käia ja töötada araabia päikesest kõrvetatud pinnal! Kui palju valati patriootide verd selleks, et võidutseks vabadus ja riiklik iseseisvus!

Vabadus! Meile rääkisid sellest töölised ja beduiinid, talupojad-käsitöölised ja üliõpilased, president ja sõdurid. Räägiti nagu kõige pühamast ja kallimast, mis praegu Süürial on, ja et mitte keegi ei saa enam mitte kunagi seda ära võtta süüria rahvalt ei ähvarduste, provokatsioonide ega kahuritega!

Kord kutsus meid oma nõest tahmunud töökotta sepp Fuad Makie. Uksel oli väike Lenini pilt. Sepa vastava viipe peale toob ta mustajuukseline kärmas pojake väikes-tes pudelites Süürias nii kallihinnalist jooki — külma limonaadi. Pärast näitab poisike meile vihikut postmarkidega; kaks lehekülge on täis kleebitud Nõukogude Liidu marke. Mõnedel neist on Lenini ja Stalini kujutused.

Keegi meist ei oska araabia keelt. Käiku lastakse märgid ja žestid. Arvud kirjutatakse pulgaga otsekohe muldpõrandale. Fuad Makie selgitas meile, et ta oli juba meie ristlajal ja nimelt seal talle kingitigi Vladimir Iljitši pilt. Iga süürlane teab hästi Lenini nime. Selleks aitab kaasa ajakirjandus ja kirjandus. Damaskuses on araabia keeles välja antud rida V. I. Lenini teoseid. On koostatud M. Gorki kogutud teoste täielik väljaanne. Avaldatakse teiste nõukogude kirjanike novellide ja jutustuste tõlkeid. Vladimir Iljitši nimega seostavad araablased maailma rahvaste edusammud võitluses rahvusliku iseseisvuse ja vabaduse eest. V. I. Lenini kujutusega märgike või portree on kõige kallim kingitus Süüria kodanikule.

Sepp hääldeb sõna «Lenin» selgesti, kõlavalt. Siis meenutab ta, kui raske oli araablastel tollal, kui Süürias peremehetsesid prantsuse okupandid. Temal, Fuadil, tuli paar-kolm päeva nädalas kustutada ääsituli — ei olnud tööd.

Meile on see arusaadav. Koloniaalse sõltumatuse aastad ei saanud jätta mõju avaldamata maa rahvusliku majanduse arengule. Odav välismaine kaup ujutas siseturu üle, paljud talupojad-käsitöölised laostusid ja läksid palgalis-tena töötama, jättes unustusehõlma põlvest põlve päranda-

tud imetlusväärse meisterlikkuse saladused. Oleme harjunud kuulma üheskoos kaht sõna — Damaskus ja teras. Külmrelva näidised, mis on loodud paljude sajandite eest selles linnas elanud meistrite poolt, on tänase päevani hinnas kui kunstilooming. Noh, aga missugune siis on see damaskuse teras meie päevil?

Selle mõttega läksime ühte neist majaniššidesse paigutatud arvukaist poodidest, kus võis leida igasuguseid tööstuskaupu ja käsitöid. Kui aga seda, mis meid huvitab, müüjal parajasti pole, laenab ta selle otsekohe teise kaupmehe käest, kuid püüab ostjat igati kinni hoida. Meile näidati eri suurusega ja eri otstarbega nuge: alates miniatuurseist sulenugadest ja lõpetades massiivsete nahast ja metallist tuppedes mõõkadega. Paljudel käepidemetel on kujutatud Damaskuse ja Aleppo vaated. Teradele pole löödud aga hoopiski mitte araabia nimetus, vaid «Solingen» — tuntud saksa firma väga selge vabrikumärk.

Muidugi võib siin leida ka tõelisi damaskuse mõõku ja tõelisi süüria vaipu. Tunduvalt rohkem on aga Saksa, Itaalia, Jaapani ja teiste maade vabrikuis valmistatud kaupu. Ägedas konkurentsisis turustavad need firmad kaupu odavate hindadega.

Välismaise kapitali, esmajoones Prantsuse kapitali ülevõimu pikad aastad mõjusid hukutavalt tööstuse arengule. Just neil aastail suurenes siin järsult tööpuudus, eriti kangrute hulgas (sajad kudumistöökojad suleti), suurenes tööliste vaesumine, tunduvalt tõusis elukallidus. Rahvusliku majanduse arendamine ei kuulunud kolonisaatorite plaanidesse. Süüria oli neile vajalik kui kapitalimahutamise ala, kui turg nende tööstustoodetele ja kui odava tooraine andja.

17. aprillil 1946. aastal lahkus viimane võõramaine sõdur Süüria pinnalt.

«Seda päeva nimetatakse meil «evakueerimispäevaks» ja seda tähistatakse nagu suurt rahvuslikku pidupäeva,» kõneleb sepp ja sirutab käed sadama poole. «Vaadake, varem polnud seal midagi sellesarnast, aga nüüd on igal araablasel tööd.»

Latakia on samanimelise kubermangu keskus, olles maa peamisi viljakasvatusrajoone ja Süüria ainukeseks suureks meresadamaks, mis asetseb Vahemere rannikul. Latakia linna elanike arv on üle 100 000 inimese. Latakia sadam oli veel üsna hiljuti tehniliselt väga halvasti varus-

tatud. Kahe muuliga piiratud sadama sügavus oli 5—7 meetrit. Seal sai viibida ainult üks kuni saja meetri pikkune laev, ülejäänud kaubalaevad heitsid ankru tavaliselt välisreidil. Kaubad lossiti neilt praamidele, siis pukseeriti sadamasse, kus paljud operatsioonid toimusid käsitsi. Sama lugu oli ka Süüria kaupade laadimisega laevadele. Praegu toimub siin suur ehitustöö. Tegelikult ehitatakse uut sadamat, mis varustatakse tehnika viimase sõna järgi. Latakia muutub kõige moodsamaks sadamaks Lähis-Idas.

Kui vaadata sadamat eemalt, sepa majakesest, sarnaneb see kihavale sipelgapesale. Veomasinad kihutavad edasi ja tagasi, töökad inimesed veavad kärudega mulda. Kiiresti kerkivad elevaatori seinad, mis võimaldavad mahutada 25 000 tonni teravilja. Seda ehitatakse Bulgaa-ria spetsialistide juhatusel ja see saab suuruselt kolmandaks elevaatoriks maailmas. Siis ei ähvarda ootamatud maruhoollised paduvihmad enam nisu, — praegu lebavad tohutud hulgad nisukotte lageda taeva all.

Vihmad algavad siin tavaliselt detsembris. Kuid praegu piitsutavad nad ootamatult juba teist ööd Latakiat ja selle ümbruskonda. Linnaelanikud kehitavad arusaamatuses õlgu. Päeval on kuum. Öhtuks — ei pilvekestki. Hommikul tõuseb päike jälle selgesse taevasse. Kuid öösel voolab lõunamaine paduvihm — tihe veomass õhumullide vahekihtidega. Välgusähvatused valgustavad madalaid musti pilvi. Latakias on kõik presenditükid kokku kogutud. Nendega kaetakse sadamas teravili.

... Sadamaehitus on täies hoos. Juba on püstitatud raudbetoonist kaimüür, merele vastu sirutub kilomeetri-pikkune kaunitar-muul. Sadamas kerkivad suurte laohoonete sirged read.

On lõpetatud sisesadama põhja puhastamine. Ehitamisel on sadam reisilaevade merevaksaliga.

Sadama rekonstrueerimine on iseseisva Süüria kiirelt kasvava majanduse ning väliskaubanduslike sidemete arenemise tulemuseks. Kümne aasta eest, varsti pärast prantsuse okupantide väljakihutamist, oli sadama veosekäive 33 000 tonni aastas. Kuid ehitustööde lõppemisel (see teostub käesoleval aastal) kasvab veosekäive kahe miljoni tonnini. Süüria rahvamajanduse arendamise seitsme aasta programmi kohaselt (a. 1955—1961) on ette nähtud ja toimubki juba Latakia-Haleb-Kalgõšli raudtee ehitamine.

Araablased töötavad innukalt, kartmata kõrvetavat päikest. Lühike vaheaeg. Siinsamas ehituse juures valmistatakse lõkketulel lihtsat toitu. Aga varju all, võtmata peast valgeid peasidemeid, söövad töölised värskeid küpsiseid, hammustades kõrvale krudisevat bordoo-punast arbuusi. Ja jälle töö. Meresadam — see on ju linna uhkus ning tulevik. Seda nimetatakse õigusega Süüria «mere väravateks». Siitkaudu hakatakse välja vedama puuvilla, nisu, villa, maailmakuulsat lataakia tubakat, kuulsast damaskuse terasest valmistatud tooteid, toiduainetetööstuse tooteid, mille erikaal Süüria ekspordis pidevalt kasvab. Siia hakkavad tulema aurikud, mis on laaditud rahvusliku majanduse arengule vajalike masinate, metalli, metsamaterjali ja seadmetega.

Tõustakse jalule, tugevneb rahvuslik tööstus. Ehitatakse esimest naftapuhastamistehast, kudumissettevõtteid Nõukogude uusima sisseseade baasil, antakse eksploatatsiooni uued generaatorid ja hüdroturbiinid. 1955. aastal said esmakordselt Süüria ajaloo elektrivalguse mitu küla Guta oaasis Damaskuse lähedal.

Kõik see rõõmustab Fuad Makied. Kuid äkki võtab ta raske haamri ning lööb sellega raevukalt ja jõuliselt vastu alasit:

«Ameerika ... doktriin.»

Ameerika imperialismi vastane püha viha keeb iga araablase, iga Süüria patrioodi rinnus. Ameerika Ühendriikide imperialistid on araablaste kõige suuremad vaenlased.

Iidse kultuuri maa

Päike ei jõudnud veel õhku kuumaks kütta, kui pikk punane «Chevrolet» autobuss ja sõiduautod viisid mereväelased linnast välja muistse Ugareti väljakaevamistöödele.

Maanteest paremal ja vasakul laiuvad oliivipuude salad, mõned oliivipuud on vanemad kui üks sajand.

Metsatukad läbivad hoole ja armastusega haritud põlde. Aastaringi töötavad terved perekonnad — mehed ja naised, noorukid ja raugad. Raske on siin maaga. Talupojaperedes on ligi kaks miljonit inimest; igale tuleb keskmiselt $\frac{1}{10}$ ha. Fellahid võtavad maad rendile ja annavad kuni $\frac{3}{4}$ saagist maaomanikele (rendi arvel).

Harva vilksatavad mööda väikesed külakesed. Külama-
jad meenutavad rohkem jurtasid kui maju. Ainult et nad
on kivist ja savist tehtud — kuskil pole näha puukildugi.
Akende asemel on väikesed avaused uste kohal — et lin-
nud saaksid tuppa lennata. Katused on kuplikujulised.
Külakesed meenutavad pisikesi planetaariume. Mida kau-
gemale rannast kõrbe poole, seda lähemal üksteisele asu-
vad majad, liitudes väikesteks kindlusteks.

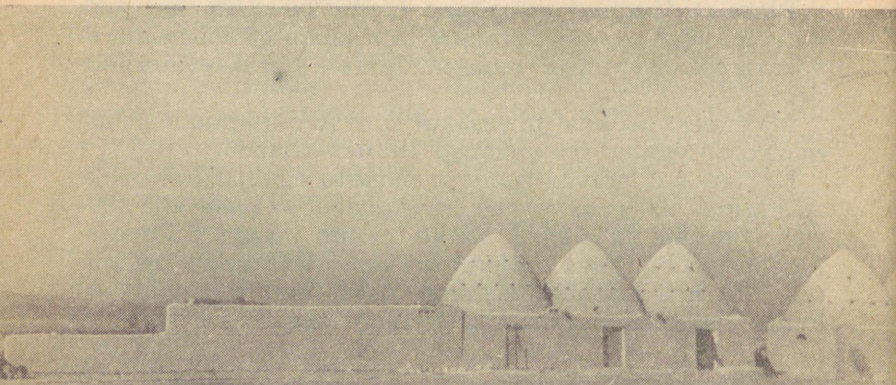
Äkki peatuvad masinad. Paremal künka otsas seisab
väike maja, samuti kivist ja savist. Siin elab Izat Ajan. Ta
käib juba seitsmendat aastakümnet. Algul oli ta lihtne
tööline, nüüd aga — giid ja väljakaevamistöode valvur.
Me saabusime muistse linna Ugareti varemetele.

Tähelepanuvääriv on väljakaevamistöode põhjus. Talu-
pojad hakkasid ühes kohas maaharimisel leidma vanu
kuldmünte ja muid väärtasju ning koduseid tarbeesemeid.
Teadlased hakkasid leidude vastu huvi tundma. 1929. aas-
tal algas looduse kihististe tundmaõppimine. Nii avastati
muistse linna jäänused.

Ugaret eksisteeris umbes viie tuhande aasta eest. Selle
kõrval asub tegutsev vulkaan Džubal Akra. Laavapurse-
tega mattis vulkaan linna. Sajandite vältel toimus see
seitse korda, ja seitse korda tegid loodusjõud linna maa-
tasa, nagu see juhtus Pompejis.

On säilinud muistsete kiviehituste kontuurid — palee
basseiniga, saal aristokraatia vastuvõtuks, perekondlikud
hauakambrid, purskaevud, kindluste laskeavad. On näha

Süüria küla

Muistse Palmira varemed

kitsaste sillutatud tänavate jälgi. Linna all oli umbkaudu 1500 hektarit maad, ta oli ehitatud kindla plaanita, kuid iga maja ulatuses oli rangelt sümmeetriast kinni peetud.

Väljakaevamistööd annavad tunnistust foiniiklaste kõrgest kultuurist ja kunstist. Juba tollal oli idamaade rahvastel oma kiri, mis oli lähedane kaasaegsele araabia kirjale. On leitud kunstipäraselt valmistatud loomulikus suuruses kullast hauduja kana tibudega, palvetava naise kujutis kivil.

Väljakaevamisi teostasid prantslased, kuid praegu on nad selle pooleli jätnud. Miks?

«Poliitika,» vastab Izat Ajan naeratades.

Meremehed tegid kolmepäevase sõidu Homs, Halebisse, Süüria kõrbe oasi muistsesse linna Palmirasse. Olnud kunagi võimsa keisririigi keskus kuni miljoni elanikuga, vallutati ta roomlaste poolt ja hävitati. Kuid siin on säilinud suurepäraseid arhitektuuri ja kunsti mälestusmärgid. Puškin ülistas laulus Palmira ilu, nimetades Peetri linna Põhja Palmiraks.

Praegu on Palmira araabia kultuuri ajalooline mälestusmärk ja turistide armastatuim paik. Selle mälestusmärgi tundmaõppimisel kuulub väljapaistev osa vene teadlastele. Nad avastasid Palmira katakombides rea freskosid ja raidkujusid. Mõned muistse kultuuri ehitused on säilinud tänini. Peatänav arhitektuur on hämmastav:

selle kummalegi poole on püstitatud kuue meetri kõrgused marmorsambad ja -kaared. Sellel tänaval peeti paraade ja ülevaatusi, mida korraldas Süüria keiser. On säilinud graniidist ja marmorist ehitatud keisripalee. Selle ilu, saalikaunistuste ja sammaste elegants näitab, kui kõrgele oli juba tol ajal arenenud araablaste arhitektuur ja käsitöö.

Haleb on samuti muistne linn. Damaskuse järel on ta suurim ja kauneim linn Süüria pinnal. Varem oli ta kuulus oma kindluse ja lõpmatult pika turuhoonega. Praegu on see Süüria piirkonna suurim tööstuskeskus.

*

Mereväelased sõitsid üle tuhande kilomeetri mööda araabia päikesest põlenud maad. Ja igas külas, igas linnas võtsid neid vastu tohutud inimhulgad kui oma oodatud külalisi.

Aleppo. Autod ja bussid peatusid väljakul. Meremehi piirasid linnaelanikud. Ja juba ongi miiting. Kõikjalt kostab tervitussõnu nõukogude rahva ja Nõukogude valitsuse auks. Minnes üles hotellirõdule, pidas ohvitser Kovalkov lühikese tervituskõne ja ütles, et me tõime süüria rahvale nõukogude inimeste tervituse ja armastuse. Väljak rõkkas tormilistest kiiduavaldustest, hurraa-hüüetest ja hüüetest «Russi arabi sava-sava!».

Tartuss. Elanikud võtsid meremehi vastu ajalehtedest ja ajakirjadest välja lõigatud Lenini portreedega, Nõukogude ja Süüria lippudega, Nõukogude-Süüria sõprust väljendavate plakatite ja loosungitega.

Sarakebi küla. Siin saadi varakult teada, et nõukogude mereväelased sõidavad külast läbi. Kogu küla talupojad tulid teele vastu. Pärast tervitusi istusid külaelanikud veoautodele ja saatsid külalisi kuni Homs'i linnani.

Kõik need kohtumised olid lühikesed. Kuid nende jõud ja tähtsus on suur ning ebatavaline. Sõnad «rahu», «sõprus», «araablased ja venelased on sõbrad» kajasid nagu tagasihoidmatu võimas laine mööda kogu Araabia Ida. Liibanoni ajaleht «Al-Ahbar» kirjutas neil päevil juhtkirjas, et see külaskäik erineb imperialistlike riikide laevade külaskäikudest. Nõukogude mereväelased külastavad meid kui sõbrad, aga mitte kui vallutajad. Liibanonlased tervitavad Nõukogude laevade saabumist Latakiasse ja ütlevad: «Tere tulemast!»

Halebi linn. Linna keskosas kõrgub muistne Kassili kindlus

Sõbrad tulevad appi

...Pärast väljakaevatud muistse linna Ugareti kivi-
müüride ja kitsaste tänavate keeruka labürindi vaatamist
viisid masinad meid Bukusse, põllumajanduskooli. Direk-
tor professor El Rais näitas külalistele kooli valdusi.

Kool on asutatud 1928. aastal. Tollal juhatasid seda
prantsuse mungad. Nad õpetasid vaeslastele põllumajan-
duse «praktilisi kogemusi». Praegu on see aga tõsine
õppeasutus kolmeaastase õppeajaga. Koolil on põllunduse,
karjakasvatuse ja linnukasvatuse osakonnad. Kooli juures
on 75 hektari suurune põld. Siinse õnnistusrikka kliima
juures annavad põllud kaks lõikust aastas. Õppejõududest
on kümme kõrgema haridusega. 130 kooliõpilast on täie-
likul riiklikul ülalpidamisel.

«Kuid see pole veel kõik,» ütleb professor ja osutab
ehitusel oleva hoone kolmekorruselisele korpusele. «Siin

hakkavad esmakordselt õppima Süüria ja Araabia Ida riigi maade metsakasvatajad. Nelikümmend inimest! Me tahame, et meil oleks tulevikus palju puid. Nad varjavad külve kõrbetuule — harumi eest, nad annavad maale niiskust, inimestele — varju. Praegu on meie maal juba viis põllumajanduslikku kooli, aga neid tuleb rohkem.»

Ühel metsalagendikul nägime väikeste savipottide sirgeid ridu. Neis haljendavad tuhanded pisitillukesed puud — himaalaja mänd ja euroopa lehtmänd, lõhnav küpress ja kreeka päklikpuu: kool valmistub metsapühaks.

Süürias on palju kaktusi; neid kasvab kõikjal nagu umbrohtu, saavutades kohati kahemeetrise kasvukõrguse. Kuid vähe on istutatud puid ja pöösaid. Pole ka imeks panna: palju sajandeid kestnud okupatsiooni haavu ei saa kiiresti ravida. Hiljuti kehtestati siin püha — metsapäev. Seda tähistatakse igal aastal väga laialdaselt. Möödub veel kümmeaastat ja noor mets jahutab kuumuses kõrbenud Araabia maad.

Rüübates külalistega jääkülma jooki, mis on valmistatud uuest saagist saadud sidrunitest, jutustas professor kiirustamata. Millised vallutajad küll on rünnanud tema iidset kodumaad! Assarbanipali ja kuningas Kyrose väed, Makedoonia Aleksandri faalanksid. Siin võitles kuulus Saladin ristisõdijatega. Pärast neid — Tamerlani jõukude purustav vool ja nelja sajandi pikkune painajalik Osmani impeeriumi valitsus. Impeerium lagunes. Entente'i ninamehed tõid välja uue araabia rahvaste orjastamise vormi — mandaatsüsteemi. Ameerika presidendi Wilsoni ettepanekul sai Prantsusmaa Süüria valitsemise jagamatu õiguse. Me ei unusta kunagi, kui palju häda tõid meile prantsuse monopolistid oma peremehetsemise ajal Süürias.

Kuid süüria rahvas pole kunagi leppinud anastajate valitsusega. Ta elas, töötas, lõi niisutussüsteeme, istutas oliive, tagus damaskuse terast, hoidis karja, haris rasket pruuni maad, võitles vabaduse eest ja lõpuks — saavutas selle 1946. aastal.

«Seda ei taha arvestada ameerika monopolistid. Uuesti sirutuvad nende kiskjalikud käed ookeani tagant siia. Kuid rahvas, kes on tunnetanud vabadust, ei lase äraheidetud ahelaid endale tagasi panna. Süüria rahvas ei kummardu kunagi Washingtoni ees,» ütles El Rais erutatult oma vestluse lõpuks. See on võimas ja vabadustarmastav rah-

Nii võeti Nõukogude meremehi vastu kõikjal

vas. Ja ta teab, et ta pole üksi oma võitluses. Temaga on miljonid inimesed kõigis maailma äärtes, teda mõistab ja toetab suurepärane sõber — võimas Nõukogude Liit.

Üksteistkümmend aastat pole kes teab kui pikk aeg. Aga kui palju tegid süürlased, et edasi minna. Prantslaste peremehetsemise ajal oli Süüria agraarmaa ja vedas igal aastal sisse toiduaineid. Okupandid riisusid talupoegi, ostes neilt põllumajanduslikku toorainet kõige madalamate hindadega, puhusid hinnad kõrgele importkaupadelt ja sulgesid ettevõtteid, viisid maa laostumiseni. Kord ühes, kord teises rajoonis puhkes nälg, mis viis kaasa tuhandeid ja kümneid tuhandeid elusid. Ja seda kõike nii õnnisturikkas kliimas, mis lubab aastas saada kaks lõikust. Aga nüüd...

Masinad viivad nõukogude meremehed ekskursioonile Homs, Palmirasse, Alepposse, Damaskusse. Autobussid sõidavad suure kiirusega — autojuhid ei armasta siin aeglast sõitu. Teest paremal ja vasakul — puuvillapõllud, madala peene, pruuni, maavärvi varrega suureteralise

nisu põllud. Sealsamas kõrval Süürias veel uus kultuur — suhkrupeet. Ja määratu suured oliivisalud — üldse ligi 12 miljonit puud, millest valdav osa kasvab Latakia kubermangus.

Prantsuse mandaadi ajal oli puusahk peamiseks maa-harimisvahendiks, traktoreid oli üldse vaevalt kakssada. Praegu on neid maa päikeseküllastel põldudel kümme korda rohkem.

Ja kas ainult see? Väikeses Djisiris, mis asub Homsi tee ääres, tegime peatuse. Kohalikud elanikud piirasid mere-mehed sisse. Jälle, nagu igal pool mujalgi, kokkupandud peopesadega ülestõstetud käed ja valjud hüüded:

«Al-arab-v-ar-russ-ihvan!» («Venelased ja araablased on vennad!»).

Latakia põllumajanduskooli lõpetanud noor agronoom, hoides käes märkmikku, jutustab, et üsna lühikese ajaga kahekordistus riigis külvipind ja on praegu üle nelja mil-joni hektari suurune. Kahekordselt suurenes nisusaak, ületades miljon tonni. Kuid...

Uhke süüria rahvas ei tahtnud vabadust vahetada agressiivse Bagdadi pakti priipassi-hobuse osa vastu, ja ameerika monopolistid mängisid autut mängu väikese riigiga: ujutasid välisturud üle dumpinghindadega nisuga. Osa 1956. aasta saagist jäigi süüria talupoegadel realiseerimata. Talupoegade raev oli arusaadav: müümata vil-jaga kaasneb laostumisoht. Kuid ka sel korral laskis Was-hington märgist mööda. Süürlasi abistasid siirad ja omakasupüüdnud sõbrad. Me nägime, kuidas Latakia praamid suurte roguskist nisukottidega sõitsid katkematu vooluna ookeanilaevade juurde ja täitsid nende sügavad trümmid. Vilja ostavad Poola, Saksa DV, Tšehhoslovakkia ja Bulgaaria.

Nagu teada, toimusid Nõukogude Liidus möödunud aasta detsembris läbirääkimised Nõukogude-Süüria kau-bavahetuse laiendamiseks. Lepiti kokku, et Nõukogude Liit ostab Süürialt puuvilla ja teravilja, Süüria aga ostab Nõukogude toodangut. Kõigi nende läbirääkimiste puhul lähtuti sellest, et Nõukogude Liidu ja Süüria vaheliste sõbralike suhete edasine tugevnemine, samuti ka majan-duslike ja kaubanduslike sidemete laiendamine soodus-tavad rahu ja julgeoleku kindlustamist Lähis- ja Kesk-Idas.

Praegu kiirustavad Latakia sadamasse veoautod ning

kaamelikaravanid nisu-, puuvilla-, villa-, tubaka- ja olii- vikoormatega. Viimase viie aastaga on puuvillaeksport kasvanud viiekordseks! Sõbrad — see on tubli sõna ja siin ei saa kurikuulus dollar juba midagi parata!

1946. aastal oli suhkrupeedikülvide all sada hektarit. Aga praegu on üle viie tuhande. Homsid ehitavad Tšehhoslovakkia spetsialistid suhkrutehase. Praegu rahuldab Süüria selle toiduaine osas täielikult oma turu nõuded. Jääb isegi üle. Ülejääk läheb ekspordiks.

Süüria on juba vanast ajast saadik kunstliku niisutusega põllunduse maa. Okupantide purustav käsi on ka siin teinud kahju. Prantsuse vägede väljaajamise hetkel oli maal säilinud ainult tuhat pumpa, praegu on neid aga 16 000. Niisutatav maa suurenes kümnelt tuhandelt hektarilt neljasaja tuhande hektarini. Need arvud on rahva uhkus. Need kummutavad kõik «vaakuumi täitmise poliitika» algatajate arvestused.

On olemas ka teisi võrdlusandmeid. Saidi ja Baniase sadamaisse suunduvad läbi Süüria naftajuhtmete terasniidid Iraagist ja Saudi-Araabiast. Nende peremeesteks on ookeanitagused kompaniid: «Transarabian Pipeline Co.» ja «Iraq Petroleum Co.» Kontsernide peremehed suunavad aastast läbi terasarterite kuni nelikümmend miljonit tonni naftat.

Odav nafta, odav bensiin. Kirkukis maksab ühe tonni hankimine poolteist dollarit. Transport mööda naftajuhtmeid maksab krosse. Baniases müüb «Iraq Petroleum» tonni juba viieteistkümmet dollariga. Kuid iraagi tööline saab kompaniilt Kirkuki naftaallikail kaks korda vähem, kui oleks vaja tema perekonna toitmiseks.

«Iraq Petroleum Co.» saab ainuüksi Süüriat läbivate naftajuhtmete kasutamise eest puhast sissetulekut üle 200 miljoni Süüria liiri, kuid maksab Süüria riigile kasina osa — midagi kümne protsendi ümber.

Autud, petturlikud arvestused põhjustavad Süüria rahva raevu, raevu ookeanitaguste kolonisaatorite vastu.

Djul Djamal — rahvuskangelane

Süüria rahvas koristab põlde, istutab metsa, õpetab lapsi, ostab Nõukogude Liidust kudumismasinaid ja ehitab tekstiiliettevõtteid, kuid ei unusta minutikski imperia-

listide salasepitsusi. Kõik mõtted, mis praegu erutavad iga süüria patriooti, kõik maa jõupingutused on suunatud sellele, et liituda ja agressorile vastu panna. Sellepärast kõlabki siin praegu eriti sageli Süüria rahvuskangelase Djul Djamali nimi.

Seda nime kuulsime juba esimesel päeval, kui olime Süüria sadamas. Djamali nimi on antud ühele Latakia tänavale. Aga selle kõrval väljakul torkab silma plakat: «Kõik parteid, ühinege võitluseks imperialismi vastu! Armee ja rahvas on üks!»

Hiljem õnnestus meil vestelda riikliku algkooli õpetaja Kassim Allifiga, kes oli osa võtnud prantsuse imperialistide vastasest üldisest ülestõusust 1925.—1927. aastal. Okupandi kuul riisus Allifi silma. Me vestlesime vahetunni ajal. Õpilased (poisid mustades halattides, tüdrukud mustades kleitides valgete kraedega) mängisid meie lähedal kooliõuel. Vaadates isalikult laste järele jutustas Kassim Allif:

«Prantsuse mandaadi ajal oskasid Süüria külades vaevalt 5—10 protsenti meestest lugeda; polnud ühtegi naist, kes kas või «vaevu lugeda» oskaks. Harimatus oli Süüriale nuhtluseks. Ja see annab veel praegugi tunda, kuigi see käib üldiselt vanema põlvkonna kohta. Praegu on maa ajaloos esmakordselt sisse seatud kohustuslik algharidus: töötab üle kahe ja poole tuhande kooli. Meie rahvas sai vabaduse ja võimaluse õppida. Ja kui maale kallale tungitakse, võitleb igaüks vaenlasega nagu Djul Djamal.»

Djamal oli torpeedokaatri komandör ja ta hukkus 1956. aastal egiptusevastase Inglise-Prantsuse-Iisraeli avantüüri ajal, kaitstes vennasrahva vabadust ja iseseisvust. Tema kangelasteost jutustas meile Michael Scuff, kelle silme all toimus sündmus Vahemeres 4. veebruaril 1956.

Me tutvusime Süüria sõjalaevastiku vanemleitnant Michael Scuffiga täiesti ootamatult: masinas, mis viis nõukogude meremehi ekskursioonile. Me olime teda aga juba palju varem näinud. Ta seisis roolis ühel torpeedokaatril, mis meie laevadele vastu tulid Latakia lähisteles jõudes. Kaatrid kihutasid ristlejast väga lähedalt mööda ja isegi ilma binoklita oli Michaeli noor keskendunud nägu hästi näha.

Masinas paistis ohvitser veel nooremana. Päevitunud, lõbus ja naeratav, oli ta kõigi suhtes vastutulelik ja vastas meeeldi nõukogude külaliste küsimustele. Scuff oli

«Araablased ja venelased on vennad!»

kahekümne seitsme aastane. Ta isa oli tolliametnik. Michaelil oli kolm venda ja viis õde. Ta armastas väga oma palavat maad.

Küsimusele, et kas Scuff tunneb Djul Djamali, ei vastanud ta kohe ja tegi sünge näo.

«Djamali teab iga süüria koolipoiss,» ütles ta pärast lühikest pausi. «Kas mina teda tunnen?» Michael naeratas ainult silmadega. «Ei tunne niisama lihtsalt, vaid me õppisime isegi koos koolis ja tolles lahinguski võitlesime koos.»

... Torpeedokaatrite lüli egiptuse ohvitseri Zuki juhatusel sõitis Burulluse järvelt päevasele patrullkäigule. See on just Aleksandria ja Port Saidi vahepeal. Ühe kaatri peal oli Djamal, teise peal — Scuff. Oli selge, päikesepaisteline päev. Kaatrid kündsid aeglase sõiduga merd, kui radiomeetriga avastati suur märk. Zuki käskis läheneda vaenlasele. Võib-olla polnud see just päris arukas otsus väga hea nähtavuse juures rünnata kolme kaatriga suurt laeva, mida kaitseb lennuvägi. Kuid Zuki teadis üht — vaenlane tungis kallale ta kodumaale. Vaenlast tuleb lüüa, kus teda ka ei kohtaks. Samuti mõtlesid kaks süürlast — Djul Djamal, kes oli teisel kaatril ja Michael Scuff — kolmandal.

Mootorid undasid, vastupuhuv tuul pressis ohvitseridele näkku. Kaatrid kihutasid edasi. Kaugelt paistis Prantsuse ristleja siluett. Tõenäoliselt oli see sama ristleja, mis öösel pommitas väikesi rannaäärseid kalurikülasid. Rünnak töötas tulla edukas. Aga äkki tulid päikesepoolsest küljest nähtavale neli Prantsuse lennukit.

Algas ebavõrdne lahing. Kaitstes end lennukite eest vastutulistamisega jätkasid torpeedokaatrid kiiret lähenemist ristlejale. See avas ka tule. Meri kees plahvatustest. Zuki kaater kaotas vaenlase mürsutabamuse tõttu kiiruse. Parajasti siis tegi üks lennuk rünnaku liikumatule kaatril ja see lendas õhku. Kui veesammas langes tagasi merepinna, olid kaatrist järel vaid riismed.

Djamali ja Scuffi torpeedokaatrid asusid lahingukursile. Äkki valgus Scuffi silme ees laiali tulekera... kuulipildujavalang tikkis läbi ta kaatri. Mõned inimesed said surma. Ta ise tuli teadvusele vees. Ta lähedal, hoides kinni puutükkidest, ujusid seitse seltsimeest-mereväelast. Nüüd koondasid ristleja ja lennukid kogu tulejõu Djamalile, kuid kaater tormas edasi, meeleheitlikult kuulipildujaist tulistades. Siis väljusid kaatri torpeedoaparaatidest tor-

Nõukogude meremehed Süüria armee võitlejatega

peedod ja suundusid täpselt märki. Enne seda aga, kui Prantsuse ristleja mattus suitsupilve ja hakkas vajuma, sattus kaatri pihta lennukipomm. Õhku paiskus veesammas. Veepinnale ei jäänud ei kaatrit ega inimesi. Djamal ja ta meeskond hukkusid sangaritena.

Kaksteistkümmend tundi ujus Michael Scuff koos järele jäänud seltsimeestega kalda poole. Kaksteistkümmend lõpmatult pikka tundi... Algul nad ujusid ja sukeldusid, et pääseda valangutest, sest lennukid pidasid jahti igale terveksjäänud meremehele. Kui lennukid eemale lendasid, siis nad lihtsalt ujusid, nõrkedes rängast väsimusest. Neid hoidsid vee peal päästevestid ja võitlusägedus ning kindel otsus kätte maksta relvakaaslaste surma eest.

Süüria ja Egiptuse valitsused autasustasid Djul Djamalit posthuumselt ordenitega. Lahinguliste autasude osaliseks sai ka Scuff — praegune Süüria sõjalaevastiku torpeedokaatri komandör.

Michael alustas ja lõpetas hingepõhjani vapustava jutustuse kuidagi ootamatult, äkki. Lühikese vaikuse järel naeratas ta jälle lõbusalt, näitas peanoogutusega autoaknast välja ja ütles inglise keeles:

«Hästi...»

Läbi autoklaasi nägime, kuidas nõukogude meremehed

läksid väikestes rühmades mööda kitsaid linnatänavaid. Tõepoolest, südamel on soe, kui näed nii palju tervituseks tõstetud käsi, kui iga süürlane püüab teid peatada, veidi juttu ajada, öelda kõige soojemaid sõnu. See ongi sõprus — suur, tõeline ja tugev.

Djamāl ja Scuff on Latakiast pärit. Mitte üksi selles linnas, vaid kogu maal austatakse oma kangelase mälestust, kes langes võitluses süüria ja egiptuse rahva ühise vaenlase vastu. Meremees Djul Djamali nimi anti Homsis sõjakooli 1957. a. septembris lõpetanud ohvitseride lennule.

Homs on muistne Süüria riigi pealinn. Linna rahvaarv on veidi üle kolmesaja tuhande inimese, lõpetajaid oli aga üldse 125 ohvitseri. Sageli, kui mõned neist linnas nähtavale ilmusid, piirati nad sisse, neid õnnitleti, sooviti edu. Rahvas armastab oma armeed, loodab ta peale, teades, et ta on valmis julgesti kaitsma maa vabadust igasuguste «vaakuumi täitmise» harrastajate eest.

Lõpetamise pidustustele saabusid traditsioonikohaselt valitsuse liikmed eesotsas presidendiga ja armee juhatus. Kohal viibisid eri maade sõjaväeatašeed, Nõukogude laevadegrupi komandör mereväeohvitseride grupiga.

Sõjakooli fassaadi eelsel platsil, mida piiras kõrge puudemüür, seisis liikumatult kadettide viirud. Kõrgekasvulised, rivilise rühiga mehed seisis õlg õla kõrval. Päike peegeldus kuldsetel epolettidel, säras kõrgetel kiivritel. Lõpetajad möödusid tribüünist, näidates eeskujulikku rivilist rühti.

Lipu üleandmine. Väljaku keskel sammusid ühtlase mõõdetud sammuga kaks lippurit teineteisele vastu. Neid saatsid assistendid. Lühike tušš orkestrilt.

«Hoidke lippu kõrgel. Kandke teda auga!» ütleb lõpetajate lippur.

«Hoiame kõrgel, kanname auga!» vastas valjusti noorema kursuse lippur.

Platsile toodi Süüria armee lahingulipud: jalaväe, soomusvägede, lennuväe, kõrbekaitseväe lipud. Vandetootus. Noorem kursus võttis püssid «tervituseks!» Lõpetajad kordasid ohvitseri järel vandetootuse sõnu rühmade kaupa. Uuesti tušš orkestrilt. Jälle vaikus.

Pöördudes lõpetajate poole kutsus kindralstaabi ülem Afif Bizri noori ohvitseri üles relvi paremini käsitsema õppima, valmis olema agressorile ükskõik millal vastu lööki andma.

Süüria sõdurid riviõppusel

«Me ei soovi sõda,» ütles kindral Bizri. «Kuid kui meile kallale tungitakse, anname igale süürlasele kätte relva oma kodumaa ja kodukolde kaitseks.»

Seejärel pöördus kõnega ohvitseride poole president. Ta kutsus rahvast üles valvsusele. President kõneles raevuga imperialistide salasepitsustest ja märkis tänuga Nõukogude Liidu omakasupüüdmatut abi.

Kõvem damaskuse terasest ...

Oma kodumaa-armastusest ja vaenlaste vihkamisest, suurepärasest sõprusest suure nõukogude rahvaga kõnele-
sid meile kõik, kellega meil õnnestus kohtuda.

Olime ühel vastuvõtul linnapea juures, mis korraldati nõukogude mereväelaste Süüriasse saabumise puhul.

Külalislahke pererahvas kostitas rikkaliku lõunasöögiga. Teravalt vürtsitatud road vaheldusid magusate, kuigi

magedate, ent maitsvate idamaiste roogadega ja puuviljadega. Vestlesime Süüria ohvitseridega, sõime ja jõime — vett. Jah, kõige puhtamat vett jääga. Muhamedi usk keelab alkoholi tarvitada. Seepärast polnud laual mingeid pudeleid. Ainult valged portselankannud jäise veega. Lõunasöögil ütles rahvusliku kaitse minister Haled Azem:

«Nõukogude sõjalaevade ajalooline visiit Süüriasse kõvendab veelgi Nõukogude Liidu ja Süüria sõprust, kuna nende vahel eksisteerib tõeline võrdsus, tõelised vastastikused suhted. Nagu nõukogude rahvas, teame meiegi, mis on vabadus ja iseseisvus. Seepärast ei säästa süüria rahvas ja ta armee vajaduse korral jõudu oma vabaduse ja iseseisvuse kaitseks.»

«Latakia,» ütles Azem lõpetuseks, «ei ole Nõukogude baas, kuid Nõukogude Liidul on tubli baas iga araablase südames.»

Meie laevade ankruplatsilt linna on vähemalt kilomeeter, kuid nii päeval kuumusega kui ka öhtul on laevade juures nagu vaibumatu lainete laksumine — sadu inimesi ümbruskonna küladest, kaugel asuvatest linnadest ja rajoonidest: töölised, käsitöölised, talupojad, kõrbe rändrahva pojad, kes on tulnud siia kaamelitel 300—400 kilomeetri tagant.

Kell üks päeval, kui isegi septembri lõpul kuumus muutub eriti tugevaks ja termomeeter näitab varjus 36°, vaibub elu linnas. Kauplused suletakse, möödujaid on vähem. Kella ühest kella kolmeni on lõunaaeg, puhkeaeg, muhameedlaste päevase palvuse aeg. Radiofitseeritud minaretide ülemistelt rõdudelt kõlavad muezzinide kutsuvad hääled. Ja isegi selles kõrvetavas kuumuses tulevad meie laevade juurde katkematu voorina Süüria kodanikud, paljudel on süles lapsukesed. Need, kes lõunaajal ei jõua laeval käia, tulevad tingimata uuesti järgmisel päeval. See pole muidugi elanikkonna tühine uudishimu, vaid püüd vältendada oma vaimustust ja armastust nõukogude rahvale.

22. septembril kell 14.00 avati laevad külastajaile. Ristleja «Ždanovi» vahiohvitser leitnant Ambartsumjan astus laeva trepile, tõstis käe mütsi äärde ja ütles:

«Širtõ, palun!»

Valgudes laiali mööda ristleja lagesid, koridore ja sildu, liikus kirev inimvool. Laev hingas kuumalt, valades külastajaid üle kuumade õhujugadega. Kuid keegi ei tõtanud.

Vestlus uute sõpradega

Ristlejat külastas veidi rohkem kui kahe tunni jooksul umbes 7500 inimest. Külalised vaatasid laeva, vestlesid mere-meestega, pärisid muinasjutulisest lumisest maast, kus sündis ja elas suur Lenin. Ja igaühe silmis oli pidupäev.

Jättes kuhugi oma kaamelid, tulid laevale kõrbe-valvevägede sõdurid. Peaaegu mustaks päevitunud, liivakarva vormis kirjude peasidemetega, olid nad algul kohmetud ja hoidusid kokku. Aga hiljem nad muutusid julgemaks, läksid laiali mööda kubrikuid ja sildu, lehitsesid lugemistoas ajakirju, naeratasid. Nende järel tuli Turnuse linnast suur grupp töölisi. Kõige ees tuli suurekasvuline laiaõlgne noormees sinises pluusis lahtise krae ja küünarnukkideni üleskääritud varrukatega. Ta rinnas oli märk Lenini kujutisega. Lukksepp Amin Doihha on kommunist. Ta tõi siia oma seltsimehed, et veel kord neid veenda: vaba rahvas on kõige õnnelikum rahvas.

Nüüd saabus haridusalal töötajate delegatsioon: kooliõpetajad, koolide ja kolledžite direktorid, Damaskuse ülikooli üliõpilased. Üliõpilase Abdulla Abu-Abeda kuuerevääriks on kinnitatud VI ülemaailmse noorsoofestivali märk. Ta käis Moskvast ja jutustab vaimustusega meie pealinna ilust. Abu-Abeda sõnade järgi on Nõukogude metroojaamad kaunimad kui šahhide muistsed paleed. Ta on kütkestatud Moskva teatritest, näitlejate kunstipärasest

mängust ja mainib kurvastusega: Süüria pinnal pole siiani veel ühtegi teatrit — prantslastest valitsejad ei olnud huvitatud rahvusliku kultuuri ja kunsti arendamisest.

Mis teatrist rääkida. Latakias pole veel ainsatki haiglat, on ainult eraarstid. Te võite otse tänaval näha hambaarsti tooli. Kuid ravimine eraspetsialistide juures nõuab raha . . .

«Mida teie algkoolis õpetatakse? Kas usuõpetust? Kas koole jätkub?»

Kõigile Latakia kooliõpetaja küsimustele vastas üksik-asjaliselt ja põhjalikult peakaliibrikahuri komandör, vanem Aleksander Prohhorov. Ta imestas, et Süüria koolides ikka veel islamit õpetatakse. Suurekasvuline, tugev Prohhorov on nagu loodud mere jaoks. Kuid ometi oli ta enne sõjaväeteenistust kauges Siberi külas algkooliõpetajaks. Selle vestluse algust toetas tõlk, kuid edaspidi läks juba iseenesest. Süüria õppejõud kuulas vene kolleegi ja jutustas oma tööst. Neil on niisugune seadus: pärast kolledži lõpetamist on õpetaja kohustatud viis aastat seal teenima, kuhu teda saadetakse. Süürlane näitas vanema pagunitele, enda õlgadele ja osutas peaga uhkelt mere poole. Ta on tagavaraväe mereväelane. Kui vaja läheb, paneb ta jälle selga vormi ja läheb oma kodumaad kaitsma.

Karjus Mohmed Abu Sulif ajas lambad linna. Viimased piastrid andis kehvik sissesõiduhoovi peremehele, et see lambakarja järele vaataks. Kiirustamata kõnnib Mohmed oma valges rätikus ja pikas tolmunud halatis mööda ristlejat. Pärast jutustab ta sellest, et ajalehtedes on teadaanne Nõukogude majandusliku delegatsiooni saabumisest Süüriasse ja ütleb:

«NSV Liit aitab meil ehitada Eufrati tammi. Aga see tähendab ju neljasada tuhandet hektarit niisutatud maad!»

Mohmed istub laua äärde ja maalib hoolega sõnakuulmatute sõrmedega, mis on rohkem harjunud pika piitsa vart hoidma, külalisteraamatusse: «Palju eluaastaid ja õnne sõpradele Nõukogude Venemaalt!»

Aga paljude sissekannete hulgas on veel üks: «Surm kolonisaatoritele ja nende abilistele! Elagu need, kes kaitsevad vabadust ja rahu! Tervitame nõukogude rahvast ja soovime talle kõike kõige paremat!»

Ühe madruse juurde astus elatanud naisterahvas ja palus viisnurka tema madrusemütsi eest. Kui meremees tema palve oli täitnud, laskus naine põlvili ja kummardus

maani ta ees. See oli kummardus nõukogude rahvale — kõigi rõhutute sõbrale ja kaitsjale.

Juba olid paljud tuhanded kodanikud käinud ristlejal «Ždanov» ja eskaadri-miiniristlejal «Svobodnoi». Kaks paksu, punasest sametist köites raamatut on peaaegu viimase leheni täis kirjutatud. Laeval valmistatakse kiiresti uued raamatud. On lühikesi sissekandeid, ainult mõnesõnalisi. On ulatuslikke, mis katavad rohkem kui ühe lehekülje. Kuid igast õhkub suure sõpruse soojust, igaühes leidub tervitus- ja vaimustussõnu. «Aitäh venelastele külas-käigu eest, abi eest,» see on üks lauseist, kuid see väljendab paljude teiste sissekirjutuste mõtet. «Me tuleme Nõukogude laevale nagu oma maale.» — «Meid on koos venelastega 204 miljonit» ...

Nõukogude meremeestele jättis kustumatu mulje kooftlaste delegatsioon. See oli liigutav vaatepilt. 250 last sammus laeva juurde. Kolonni eesotsas oli kaks tütarlast. Ühel on seljas ülikond, mis kujutab Süüria riigilippu. Teisel on seljas valge siidkleidike, üle õla on seotud lai punane lint väljaõmmeldud Nõukogude vapiga. Kõigil teistel tütarlastel on käes Süüria lipud, poistel — Nõukogude lipud. Lapsed andsid mereväelastele lilli ja siidiga väljaõmmeldud Süüria lipu, millele oli kinnitatud pühendus: «Nõukogude rahvaste ja araablaste vahelise sõpruse eest.» Ühes lillekimbus oli venekeelne sedelike. Käekiri oli ebaühtlane, tähed suured — otsekohe näha, et lapse käekiri: «Riikliku algkooli õpilased soovivad teile võitu vaenlaste üle ja edu teie üritustele. Me täname NSV Liitu abi ja armastuse eest.»

Vaikis tormine muusika. Kaldakõrgendikule tõusis 3. klassi õpilane Samil Sabal ja pöördus tervitusega nõukogude saadikute poole. Tema hää, mida kõvendas valjuhääldaja, kõlas valjult üle sadama:

«Venemaa on inimlike ideaalide maa. Venemaa on maa, kes sai võidu Port-Saidis ja võitis kõigi araabia rahvaste armastuse. Me võtame teid vastu rooside ja lilledega, kuid vaenlane ei saa ainsatki lillekest. Vaenlane ei saa vallutada meie maad, seni kui meil on elus kas või ükski inimene. Me usume oma õnne, sest et meie poolt on kõik vabadustarmastavad rahvad ja kõigepealt suur maa — Nõukogude Liit.»

... Professor El Rais ja õpilane Samil Sabal. Sepp Faud Makie ja Damaskuse üliõpilane Abdul Abu-Abed. Karjus

Mahmud Abu ja Michael Scuff. Miiting Tartussis, kohtumised Aleppos ja Sarakebas, Latakias, Djisiris ja Damaskuses. Meenutad kõike seda ja mõtled: mida lootsid ookeanitagused naftakuningad, plaanitsedes oma vasallide abil seda maad 10 tunniga vallutada, et taas seal valitsema hakata. Ei 10 ega ka 20 tunniga ei tule sellest midagi välja!

Ja mitte kunagi enam ei tule!

Lahkudes sellelt väikeselt maalt viis meist igaüks oma südames kaasa unustamatute kohtumiste rõõmu, tugevad käepigistused, teadmise, et sõprus araabia ja nõukogude rahvaste vahel kasvab üha, ja väikese, kergest metallist valmistatud Süüria lipukese. Meile kinkisid neid Süüria kodanikud kallite külaliste suure austuse märgiks.

Hiljem, juba merel olles vaatasime kaua, kui uhkelt levis vabadustarmastava maa lipp El-Bourges'i lossi valges tornis. Lipp hõljus tuules, nagu oleks nägematu signalist lõputult edasi andnud lahkumise lipp-signaali:

«Nõukogude-araabia sõprus on damaskuse terasest tugevam.»

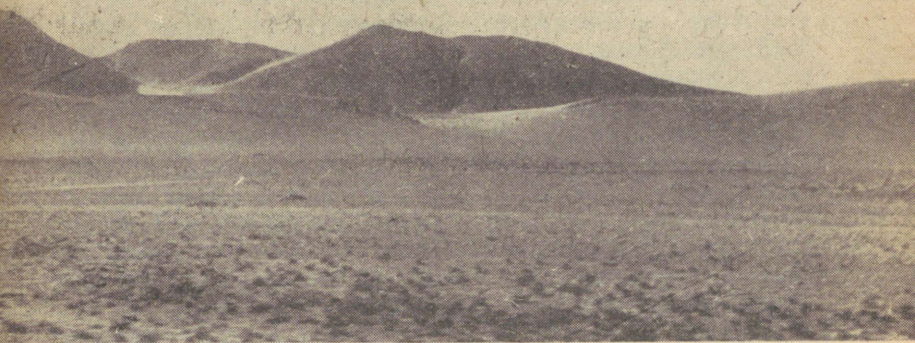
Laevad pöörduvad tagasi kodumaale

1. oktoobri päevahakul päästsid Nõukogude laevad kaldavaierid vabaks, eemaldusid kaimüürist ja sõitsid kõige aeglasema käiguga Latakia sadamast välja. Sõprusvisiit on lõppenud. Ees seisab jällegi pikk reis.

Ristleja ja ranna vaheline kaugus suureneb üha, heledast päikesest üleujutatud Süüria jääb seljataha. Ootamatult katkeb orkestrite helisev vastastikune hüüdlemine. Laevade lipuköitel lehvivad mitmevärvilised signaallipud: «Jumalaga! Täname teid heade soovide eest! Aitäh sooja vastuvõtu eest!»

Horisoni taha vajus kallas ja uduline varju jäi maa, kus nii soojalt ja südamlikult vastu võetakse nõukogude inimesi, kus nii siiralt armastatakse meie kodumaad. Harjumuslikult vibreerib jalge all laevalagi. Vahemere helesiniste lainete kohal lehvib punatäheline Nõukogude lipp. Laevatelegraafi osutid näitavad: «Täiskäik edasi.»

Laevadel on jälle vahikorrad, lahinguline õppus. See ei katkenud ka Latakias. Isegi viimasel Süüria pinnal viibimise päeval, kui Nõukogude laevadel katkematu vooluna alles käisid süürlastest külalised, kui ristleja tekil alles

Avaaria kõrbemaastik

lõbutsesid sadamalinna väikesed kodanikud — koolilapsed, kui bussid ja sõiduautod alles meremehi Ugareti välja-kaevamistöõdele, Bukusse ja Halebi viisid — valmistuti võitluspostidel ja masinaosakondades juba toimekalt pikaks tagasiteeks. Uuesti kontrolliti ja vaadati kõik üle. Ja nüüd — kõik pihustid on läbi pestud, kõik suurtükkide seadmed ja raadiolokatsiooniaparaadid on kontrollitud, tihendid on kokku surutud, mehhanismid ja telegraafid kooskõlastatud.

Suurema harjumuse ja kindlusega tegutsevad madrused ja vanemad vahis olles, kasvava meisterlikkusega teevad nad praktilisi töid ja lahendavad sissejuhatavaid harjutusi. Laevadel areneb uue jõuga sotsialistlik võistlus üldrahvaliku pidupäeva — Suure Oktoobri neljakümnennda aastapäeva väarikaks vastuvõtuks.

Endiselt on kuum. Jälle puhuvad ventilaatorid laevaruumidesse ja masinatesse kuuma õhku külma asemel. Jälle on vormiriietus — spordipüksid ja barett. Kuid juba on tunda varajase sügise hingust. Meri lainetab kergelt — pole enam sellist veepinna lillakat värvust, mis siin oli siis, kui suundusime Splitti...

Raadio vastuvõtukeskuses peab vahti madrus Amelitšev. Ta tuli vanem Zuiko osakonda välismaaretke eelõhtul. Vanem treenis uustulnukat eraldi ja praegu näeb ta oma

töö vilja: Amelitšev peab iseseisvalt vahti ja täidab isegi vastuvõtu normatiive nagu kogenud klassiradist.

Aga siin on palju raskem töötada kui Läänemere vetes: vastuvõtt toimub suurtel sagedustel. Siin esineb sägeli feidingut. Alaliselt on rannasaatejaamade häireid. Raadio-ruhvi kitsusest ja õhupuudusest, füüsilisest ja vaimsest pingutusest voolab higi ojana, kuid Amelitšev püüab sellest mitte välja teha. Teksti teksti järel võtab ta vastu Moskvast, Baltiiskist, Tallinnast, pidades täpselt kinni rahvusvahelise side-eeskirja koodimärkidest. Jälle häired, korrespondendi kuuldavus langeb. Käepideme vilunud liigutusega püüab madrus kinni vajaliku laine, vastab kiiresti peasaatejaama väljakutsesignaalile ja kindlustab uuesti saate moonutustevaba jätkamise.

Kauasest liikumatust istumisest kangestub keha, sõrmed muutuvad puiseks, kuid meelde tulevad vanema sõnad: «Lahinguolukorras on palju raskem.» Madrus virgutab end hetkeks energilise liigutusega ja jälle kummardub pea telegraafiplangi kohale, sõrmed aga haaravad tugevasti pliatsi.

Vahikord lõppes, Amelitšev läheb välja laevalaele ja hüüab valju häälega:

«Kaasmaalased! Vaadake, kaasmaalased...»

Ristleja masti kohal ringlesid pääsukesed. Meie kallid külapääsukesed, kes varasügisel jätavad maha oma pesad, suundudes Aafrikasse talvitama. Näe, kus meil tuli kohutada!

Neljandal ööpäeval pärast Latakiast lahkumist tabas meid Aafrika ranna lähedal vihm. Õigemini — tsüklon. Tuul undas ja kõrged lained kiigutasid vihaselt laevu. Vahete-vahel ulatus ristleja külgakle 35 kraadini. Kajutites ja kubrikutes kukkusid ümber rasked pingid, vahe-seintelt kukkusid alla pildid, mööda laevalage lendasid raamatud. Käskjalad ei suutnud lauale tuua suppi ja magussööki. Paljude lõunasöök piirdus ainult teise roaga.

Nagu tavaliselt, on sellises olukorras kõige raskem elektromehaanika allüksuse madrustel ja vanematel. Laeva õõtsumisest ja viiekümnekraadisest kuumusest tuleb iiveldustundest tükk kurku. Madrused lepivad lõunasöögi asemel hapukurgi või tüki soolatud voblaga. Kuid vahiposti ei jäta ükski maha. Siin avaldus nii karastatus kui ka pikal retkel saadud treening.

Eeskujulikult peavad vahiteenistust esimese järgu

vanema Pokatise alluvad — katlamasinistid. Neist ei jää ka maha Anatoli Smirnovi osakonna mereväelased. Osakondade vahel käib võistlus: kes hoiab kokku rohkem kütet! Meremehed saavad aru, et iga uus säästetud kilogramm masuuti pole ainult riiklike vahendite kokkuhoidmine, vaid ühtlasi uueks tõendiks kõrgest väljaõppest, oskuslikust ja teadlikust tehnika kasutamisest.

Selles võistluses on edu vahelduv. Algul saavutas parima tulemuse Smirnovi osakond. Eesrindliku meremehe kogemustest jutustati lühidalt stendil «Laeva elu uudised». Hiljem võitsid aga vanem Pokatise alluvad. Ta reguleeris sõidu ajal oskuslikult peakatlate tööd. Oma teadmiste ja kogemustega kindlustas ta kõigi katlaagregaatide takistusteta töö: põlemise õige forsseerimise, kõigi katlate regulaarse toitmise.

Olles lõpetanud oma vahikorra, laskus Pokatis peaaegu kohe jälle katlaosakonda. Siin on enam kui kuum! Vilgub pihustite kollane leek, siia puhuvad ventilaatorid palavat õhku. Võib-olla just seepärast käibki vanem kiirustamata läbi oma alluvate tööpaigad, peatub madruste juures, ikka ja jälle kontrollib kõike hoolikalt. Lakkamatus müras harjusid katlamasinistid vanemat mõistma ilma sõnadeta, ainult huulte liikumise järgi. Nii taipasid nad ka nüüd — komandör on nende tööga rahul. See tõstab madruste tuju, sisendab veel suuremat kindlust, et nad kannavad asjatundlikult vahiteenistust.

«Svobodnõil», millel taas, nagu Põhjamerelgi, oli väga raske, pidasid mõnede võitluspostide mereväelased vahti kaksteistkümmend tundi ilma vahetuseta. Ülemist tekki mööda oli võimatu liikuda. Laevadegrupi komandöri järelepärimisele teatati eskaadri-miiniristlejalt:

«Kõik on korras. Isikuline koosseis täidab oma kohustusi kindlalt.»

Veel ei olnud vaibunud vihased lained, veel polnud lakanud ristleja öötsumine, kui juba kõlas signaal:

«Öppe-lahinguhäire!»

Häire ei tabanud meeskonda ootamatult. Kõik tormasid joostes oma postidele ja töökohtadele. Seekord sooritasid sõjalise küpsuseksami vanem Štšerbinini, Pronitškini ja Jerjomini õhutõrjerelvade meeskonnad. Suurtükiväelased demonstreerisid visades treeningutes saavutatud suurt meisterlikkust. Laskeharjutuste lõppedes teatati laevaringhäälingu kaudu:

«Laskeharjutus täideti eeskujulikult!»

Treeningud olid aga tõesti visad ja süstemaatilised. Sih-tur madrus Leontjev ei täitnud retke algul veel norma-tiive. Ei jätkunud väledust ja vilumust. Aga siis hakkasid laevade kohal sagenema välismaiste luurajate lerinud. Need toimusid erinevate kiiruste ja kõrguste juures, nad lähenesid meile eri suundadest ja eri lennunurkade all. Leontjev ei lasknud mööda ühtki lendu. Vaevalt kuulnud, kuidas signalist komandörisillal ette kannab: «Näen lennu-kit . . . , lennunurk . . . , kõrgus . . . , kiirus . . . » kui ta juba sööstis kahuri juurde. Surus silma sihtimispanoraami vastu ja püüdis kutsumata külalise sihiku niidiristi keskele. Hoidis teda seal niikaua, kuni ta ära lendas. Ta jõudis nii kaugele, et kui ristlejal kõlas õppe-lahinguhäire, jooksis ta esimesena võitluspostile, vabastas kahuri kattest ja kan-dis oma komandörile ette täpsed sihikuandmed . . .

Pärast õhtusööki asuti nagu tavaliselt valjuhääldajate juurde. Äkki kostsid teravad katkendlikud helid. Siin, kau-gel kodumaast, kuulsid meremehed ootamatut uudist: kindla käega heitis nõukogude inimene kosmosesse meie vana planeedi esimese kunstliku kaaslase. Me kuulsime selle signaale, kui see 900 kilomeetri kõrguselt Moskvast üle lendas. Kui suur oli meremeeste vaimustus! Milline uus Nõukogude teaduse ja tehnika, meie ühiskondliku korra võit!

«Kui poleks Nõukogudemaad, poleks tõenäoliselt ka suurt rõõmu maa peal!»

Seda ütles elektrik vanemmadrus Govoruhhin madruste ringis, kuid väljendas sellega kogu meeskonna mõtteid.

. . . . Seitsmenda oktoobri hommikul lõpetas laevadegrupp kuuepäevase Vahemere-matka Latakiast Gibraltarini ja saabus ookeani. Täpselt kuu aega asusid ristleja «Žda-nov» ja eskaadri-miiniristleja «Svobodnõi» Vahemere-basseini vetes, eemal oma kodurannast. Isikuline koosseis on uhke, et temale langes osaks nii kestev ja raske mere-reis.

Jälle tuulevaikus, jälle aeglaselt õõtsuv sile veeväli.

Harvad pilved hajusid, päike soojendas märgatavalt. Pärast poliitõppust kiirustasid meremehed peatekile: on oktoober, tuleb kasutada lõunamaist soojust.

Seejärel taas märjad udud ja õõtsumine Biskaial ja Ing-lise kanalis, tormid Põhjameres. Kuid retke vältel said noored mereväelased «meremehe jalad alla», nagu ütleb

ristleja komandöri vanemabi Seetõttu seisab igaüks oma vahikorra lõpuni.

Jälle on palju rahvast marsruudikaardi juures, just nagu teekonna algulgi. Kaardi on juba kõik arvatavasti pähe õppinud, kuid ikkagi vaatab igaüks kannatamatult väikest punast lipukest: kas varsti tuleb Läänemeri?

... 13. oktoobri pühapäevane hommik. Ilm on pilves ja külm. Kuid see ei suutnud varjutada meremeeste rõõmsat tuju: kodupaik on lähedal. Logid loevad viimaseid miile kümnendast tuhandest. Juba ongi selgesti näha baasis seisvad laevad. Kõik nad on kaunistatud kirevate lippudega. Piki randumisjoont on rivistunud madruste, vanemate ja ohvitseride viirud. Siiasamasse on tulnud suurte lillekimpuudega meie reisisit osavõtjate naised ja lapsed, sõbrad ja teenistuskaaslased.

Orkestrihelide saatel läheneb ristleja «Ždanov» aeglaselt sadamasillale. Esimese järgu kapten Gavrilov sooritas pealesuruvast tuulest hoolimata suure meisterlikkusega laeva vaierdamise keeruka manöövri. Niisama täpselt vaierdati ristleja kõrvale kai äärde eskaadri-miiniristleja «Syobodnoi».

Retk on lõppenud. Kuid meremehed on jälle valmis kaugeteks meresõitudeks, rasketeks ja vastutusrikkateks katsumusteks.

Eesti vabariigi lipp ristlejal

Ristleja «Ždanov» ühiskajuti salongis seisab Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu rändpunalipp. See lipp määrati ristlejale kui Punalipulise Baltimere Laevastiku eesrindlikumale laevale Nõukogude relvastatud jõudude 40. aastapäeva eelõhtul. Lipp anti isikulise koosseisu tugeva distsipliini ja organiseerituse eest, rea vastutusrikaste näitlike laskeharjutuste eeskujuliku täitmise eest.

Lipu juures peavad poliitöölised ning agitaatorid tihti vestlusi noorte madrustega.

Nii on ka praegu siia kogunenud rühm uustulnukaid. Varsti pärast välismaareisi demobiliseeriti ristlejalt oma aja ära teeninud madrused ja vanemad. Kõik nad arenesid, kasvasid laeval olles spetsialistideks, muutusid poliitiliselt teadlikeks sõjameesteks. Neid vahetas välja noor

väärikas vahetus. See tuli meie ääretu kodumaa eri nurkadest. Me näeme siin jällegi venelasi ja lätlast, eestlast ja ukrainlast, moldaavlast ja aserbaidžaanlast, valgevenelast ja kasahhet.

Agitaator, teise järgu vanem Ovsekjan räägib noortele madrustele, mille eest autasustati ristlejat väärtusliku lipuga ja kutsub üles ristleja mereväelaste kuulsusrikkaid traditsioone rikastama. Vanem räägib ka sellest, et iga mereväelase kohus on pühalikult vandetootust täita, rangelt täita määrustikkude nõudeid, visalt õppida sõjalist meisterlikkust, olla alati valvas. Siis vestleb agitaator kohalolijatega ristleja «Ždanov» ja miiniristleja «Svobodnoi» kaugest retkest.

Kandes kodumaa lippu mööda mitmeid meresid ja Atlandi ookeani, sõites kaks korda ümber Euroopa, pöördusid ristleja «Ždanov» ja eskaadri-miiniristleja «Svobodnoi» 13. oktoobril 1957 tagasi koduranda. Nõukogude meremehed tulid kaugesõidult tagasi veelgi enam ettevalmistatuna selleks, et täita auga partei ja valitsuse iga käsku, oma rahva iga käsku.

23. juunil 1958. a.

SISUKORD

Autorilt	5
Kurss — Vahemeri	7
Kohtumised sõpradega	25
Raevu ja päikese maa	50

Лушенькин, Василий Николаевич
ОТ БЕРЕГОВ БАЛТИКИ ДО
ЗЕМЛИ СИРИЙСКОЙ

На эстонском языке

Оформление Г. Пант

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja Ü. Poots

Kunstiline toimetaja H. Vitsur

Tehniline toimetaja O. Kasemets

Korrektorid S. Kiisk ja I. Roots

Ladumisele antud 23. II 1959. Trükkimisele
antud 22. V 1959. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 5,5. Formaadile 60×92 kohalda-
tud trükipoognaid 4,51. Arvutuspoognaid
4,74. Trükiarv 2000. MB-05316. Telli-
mise nr. 772.
Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk 40/42.

Hind rbl. 1.70

7—3

5

Rbl. 1.70

A-22583

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00380058 0